

NEAUTORIZIRANI TRANSKRIPT
RADIONICE „REFORMA IZBORNOG SUSTAVA I PARTIJSKE STRATEGIJE“ I
„ENTITETSKO GLASANJE: KA ODRŽIVOJ REFORMI“ U ORGANIZACIJI
USTAVNOPRAVNE KOMISIJE DOMA NARODA I USTAVNOPRAVNE
KOMISIJE PREDSTAVNIČKOG DOMA PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BiH
održane dana 15.03.2010. godine

PREDSJEDAVALAČI
IVO MIRO JOVIĆ

Gospodo dobar dan svima, lijepo pozdravljam vas uvažene kolege parlamentarce, predstavnike Povjerenstva izbornog u BiH i sve vas koje je ovako interesantna tema ponukala biti danas ovdje s nama zajedno. U ime vas želim pozdraviti i zahvaliti njegovom ekselenciji gospodinu Rolfu Lenzu veleposlaniku Švicarske Konfederacije u BiH, provjerenom prijatelju BiH koji evo 2 godine na pitanju, ja bih rekao sređivanja stanja kad je u pitanju legislativa o temeljnog dokumenata što je Ustav i drugih rješenja, pokušava kad je u pitanju Parlament BiH, a priznat ćemo da je to pravo mjesto za ovakva pitanja, u svakoj zemlji pa i u BiH, odlaskom parlamenataraca u Švicarsku i stjecanje iskustava što ih stoljećima narod u Švicarskoj je stjecao i na najkvalitetniji način primjenjivao, a u posljednje vrijeme evo otvaramo i drugu radionicu u organizaciji veleposlanika Švicarske i uz potporu dva Ustavnopravna povjerenstva Zastupničkog doma i Doma naroda. I današnju temu dobili ste svi u pozivnicama koja po svom naslovu, automatizmu ukazuje i sadržajnost. Zato imam posebno zadovoljstvo, čast pozdraviti naše prijatelje, rekao bih, koji su bili s nama i u Švicarskoj i slično predavanje smo imali za parlamentarce i u Švicarskoj, to je profesor doktor Nenad Stojanović, koji je u isto vrijeme bio izravni i neposredni domaćin u Švicarskoj, pa ovo je prigoda još jednom, mada smo na polasku iz Švicarske mu se zahvalili ali i sad, za odlično organiziran naš boravak u sveukupnosti, a isto tako raduje me što je s nama doktor profesor Daniel Bochsler kojem neće trebati prevoditelj, toliko je involviran u politička, kulturološka i sva druga zbivanja za BiH. Čovjek poznaje naše jezike i bit će nam lakše komunicirati.

Također želim pozdraviti i Floriana Biebera koji također će moći sa svoje strane ukazati na ona rješenja modernog svijeta iz Švicarske, a koja bi može bitno bila primjenjiva kod nas u BiH.

Ja želim sa svoje strane još jednom vama svima zahvaliti za razliku od prošle radionice kada smo imali doista mal broj sudionika, ali krasnu medijsku prezentaciju i sada evo želim pozdraviti i medije koji su smisao i nastojanja naših radionica na vrijeme i kvalitetno prezentirali bosanskohercegovačkoj javnosti. Moja uloga je evo bila početna, pozdraviti vas kao suorganizator, a s druge strane uvaženi kolega Džaferović, kao predsjedatelj Ustavnog povjerenstva Zastupničkog doma, mislim da to treba isto i hoće i želi.

Gospodine Džaferoviću izvolite.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Hvala Vam uvaženi kolega Jović, Vaša ekscelencijo, poštovane dame i gospodo, cijenjeni gosti iz Švicarske, ja vas pozdravljam u ime Ustavnopravne komisije Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, želim vam dobrodošlicu i radujem se što ćemo danas moći razgovarati o ovim, za BiH i sve nas u BiH, iznimno važnim temama.

Kao što vam je poznato mi smo planirali osim današnje radionice imati i sutra jednu radionicu koja bi govorila o ovoj drugoj temi koja se tiče entitetskog glasanja odnosno načina donošenja odluka i nekoj održivoj reformi. Međutim zbog toga što je iznenada zakazana sjednica, odnosno odložena sjednica Predstavničkog doma za sutra, odlučeno je da se današnja tema koja se tiče reforme izbornog sistema i stranačke strategije i ova druga tema koja je bila predviđena za sutra, spoje i da se u odnosu na obje teme danas daju uvodna izlaganja i da se o njima ovdje raspravi, odnosno Parlament i oni koji su prisutni, educira.

Kao što je kolega Jović u uvodnom izlaganju kazao, mi smo prošle godine imali čast i priliku da boravimo u Švicarskoj na studijskom putovanju gdje smo puno toga naučili kada je u pitanju Švicarski izborni sistem i kada je direktna demokratija u pitanju. I kao posljedica tog putovanja i saznanja koja smo imali, mi evo u BiH organiziramo praktično 3 radionice. Nedavno smo imali jednu vrlo važnu radionicu na kojoj nam je član Švicarskog Parlamenta gospodin Andreas Gros govorio o otvorenim listama i sistemu direktne demokratije u Švicarskoj. Žao mi je i ovom prilikom izražavam svoje žaljenje što nas tom prilikom nije bilo više, bar koliko nas ima danas. Hvala vam što ste se danas u ovolikom broju odazvali, jer naponi naših prijatelja iz Švicarske zaista zaslužuju odgovarajuću pažnju svih nas ovdje u Parlamentu. Rijetko je koje putovanje, studijsko putovanje, polučilo takav efekat kakav je polučilo naše prošlogodišnje putovanje u Švicarsku, jer kažem, evo tada se osjetila potreba da se najmanje nekoliko stvari detaljnije razjasni i pojasni i u okviru toga mi zapravo imamo ove prezentacije i imamo volju naših prijatelja da nam ovdje u BiH nešto više o tome govore i da mi između sebe o tome u BiH povedemo raspravu.

Inače kada je ukupan angažman Švicarske u procesu njihovog doprinosa ustavnoj reformi u BiH u pitanju, ja mogu reći da je to jedna specifična ili posebna vrsta angažmana koja do sada nije viđena u BiH i ja sam im na tome posebno zahvalan, posebno zahvalan ambasadoru njegovoj ekscelenciji. Jer kada mi govorimo o promjeni Ustava BiH ili Ustava u BiH, mi i kada pomenemo termin „Javna rasprava“, mi obično pod tim podrazumijevamo da je neko unaprijed dogovorio politička rješenja koja znače promjene Ustava i onda ta rješenja kroz formu amandmana unio u Parlament BiH, a nakon toga o već dogovorenim rješenjima Parlament otvorio javnu raspravu.

Javna rasprava po švicarskom modelu je zapravo nešto drugo. Javna rasprava po švicarskom modelu predstavlja sveukupnu i iz raznih slojeva društva potaknutu diskusiju o rješenjima koja treba unijeti u Parlament. I ta vrsta javne rasprave, zapravo prije svega govori o rješenjima, govori o onome šta bi moglo da bude rješenje. I to je cilj te javne rasprave. Dakle cilj te javne rasprave je da se dogovore ili opšte prihvate ili opće akceptiraju u bosanskohercegovačkom društvu rješenja koja će nakon toga biti unesena u Parlament i doživjeti kompletnu parlamentarnu proceduru i usvajanje odnosno neusvajanje. To je dakle cilj te javne rasprave, učenje kulturi dijaloga unutar BiH kako bi se došlo do boljih ustavnih

rješenja. To je nešto što mi do sada nismo u našoj ustavnopravnoj praksi imali priliku da vidimo i ja sam na tome posebno zahvalan švicarskoj vladi i posebno njegovoj ekscelenciji, ovdje prisutnom ambasadoru koji je tome dao poseban doprinos.

Prošli puta smo od profesora Grosa imali priliku da vidimo kako to izgledaju, dakle imali smo, žao mi je što prošli puta niste bili, žao mi je što smo i mi možda napravili propust pa nismo se više angažirali, ali prošli puta smo imali priliku da čujemo jedno predavanje koje je praktične efekte direktne demokratije povezal sa filozofskim izvorštima odakle ona potiče, i za mene je to bilo jako poticajno, jako slikovito. Moram vam kazati da i danas razmišljam o samom tom predavanju. Sva su zapravo predavanja koja dolaze iz Švicarske takva i ja posebno pozdravljam naše goste koji će nam danas ovdje izlagati, profesora Stojanovića, zatim Bibera, Bašlera, želim im dobrodošlicu. Mislim da ćemo nakon ovih predavanja danas svi skupa biti mnogo, mnogo bogatiji.

Hvala vam još jedanput i želim uspješan rad ove radionice. Toliko, hvala vam.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala i Vama uvaženi kolega Džaferović.

Samo nekoliko napomena. Današnja radionica ima za smisao ponuditi, kao što u samom pozivu piše, mogućnost reformiranja i istražiti rješenja u svrhu ubrzavanja donošenja odluka, a pri tome osigurati zaštitu konstitutivnih naroda. U tom svjetlu kretat će se, duboko vjerujem i ponuda predavanja naših uvaženih gostiju. Također želim reći da sve danas ovdje izrečeno bit će i snimljeno i prezentirano na web stranici Parlamenta BiH, a ukoliko naši prijatelji i gosti svoje prezentacije ponude onda ćemo i njih moći staviti na web stranicu tako da neće nitko biti uskraćen analizirati, ne samo ovdje čuti nego i analizirati, sve ono što je ovdje izrečeno i što bi moglo poslužiti za konačna neka rješenja u promišljanju nas sudionika rada u Parlamentu.

Također želio bih vam reći da ćemo prvi dio raditi još vrlo kratko, od prilike do 13,55 sati i do tada novinari mogu nazočiti dok traje prezentacija. Kad su diskusije i razgovori u tome dijelu ćemo izuzeti javnost. Ne poradi tog što nas je strah nego zato što ovdje želimo doista puninu slobode govora, pitanja i odgovora, jer ovo je naprosto samo radionica. I ono što još također želim reći u 14,00 sati, ne znajući samo u petak da će to biti, vi znate da ima malo nervoze u Parlamentu kad je u pitanju Akcioni plan Vijeća ministara u kojem nužno ažuriraju se radnje rada povjerenstva iz tog Akcionog plana gdje većinu čine parlamentarci, tako da će gospodin Džaferović, Raguž, gospođa Majkić, Rančić i gospodin Jukić, i možda sam nekoga preskočio na koji ovdje nazoče ovome našoj radionici u 14,00 sati morati trebati otići za rad ovog Povjerenstva za izmjene Ustava BiH, ako se uspije taj posao napraviti u kratkom vremenu.

I ono što još želim reći da ne bi dalje duljio, naš i gost prijatelj i čovjek iz BiH, profesor Stojanović radionicom će moderirati od sada.

Izvolite gospodine Stojanoviću.

Dr NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo gospodine Jović, gospodine Džaferoviću,

Ja ću kasnije reći par riječi, ali bih želio prvo da dam riječi gospodinu ambasadoru Švicarske Konfederacije gospodinu Rolf Lencu, da vas pozdravi ukratko a nakont oga ću opet ja nešto reći i krećemo.

ROLF LENZ

Poštovani predsjedavajući gospodine Jović i gospodine Džaferoviću, poštovane parlamentarke, poštovani parlamentarci, dame i gospodo,

Drago mi je da vas mogu pozdraviti u povodu današnje radionice. Ujedno želim srdačno pozdraviti naše današnje izlagače doktora Daniela Bochsler i profesora doktora Floriana Biebera, kao i doktora Stojanovića kojeg već svi dobro poznajete. Bit ću kratak i dati samo nekoliko osnovnih informacija budući da već nešto kasnimo tako da ću ja samo iznijeti nekoliko tih informacija koje ću pročitati naravno, to je već prethodno pripremljeno.

Znači, doktor Daniel Bochsler, vezano znači za njegovu biografiju, on je rođen u Švicarskoj u Bernu, studirao je političke nauke i žurnalistiku na univerzitetima u Bernu i Frajburgu. Tema njegovog diplomskog rada bila je usporedba izborni sistemi u švicarskim kantonima i u BiH. Tema njegove doktorske disertacije koju je branio na Univerzitetu u Ženevi 2008. godine bila je Analiza sistema stranaka u Srednjoj i Istočnoj Evropi posmatrano kroz važeće izborne sisteme. Doktor Bochslerovi istraživački boravci uključuju Centralno evropski univerzitet u Budimpešti, zatim u Tartu u Estoniji i Univerzitet Kalifornija u SAD. Dakle, dalje praksu pri Helsinškom komitetu za ljudska prava u Beogradu. Radio je na israživačkim projektima u švicarskom federalizmu, troškovima federalnog uređenja i biproporcionalnim izbornim sistemima. Doktor Bochsler je stručnjak u sljedećim oblastima – direktna demokratija, izborni sistemi i stranke, etnički podijeljene države, politički sistemi u Srednjoj i Istočnoj Evropi. Trenutno radi kao istraživač u Centru za proučavanje nedostataka demokratije na Centralnom evropskom univerzitetu u Budimpešti.

Profesor doktor Florian Bieber rođen je u Luksemburgu. Od 2006. godine je profesor za Istočnu Evropu na Univerzitetu u Kentu u Engleskoj. Prije toga radio je pri Evropskom centru za pitanja manjina u Beogradu i Sarajevu, kao i pri Centralnom evropskom univerzitetu u Budimpeštu. Autor je većeg broja djela i naučnih članaka u Istočnoj Evropi. Godine 2006. objavio je knjigu Postvar Bosnia ....., koje su 2008. godine prevedene i objavljene i u BiH. Pod naslovom „Bosna i Hercegovina poslije rata, politički sistem u podijeljen društvu“ izdato Bajbuk 2008. godine. Profesor doktor Bieber je stručnjak u sljedećim oblastima – aktualna politika u Jugoistočnoj Evropi, raspad Jugoslavije, institucionalno uređenje u multietničkim državama, nacionalizam i etnički konflikt, Konfliktni menadžment, demokratizacija u postkomunističkom sistemu.

Dame i gospodo želim da vam ova radionica bude interesantna i zahvaljujem na vašoj pažnji.

Dr NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo.

Sa moje strane znači još jednom vas srdačno pozdravljam. Samo da znate, znači prvi predavač Daniel Bochsler je ovdje sa moje lijeve strane, može ustati tako da te vide, a Florijan Biber je desno sa moje strane, tako da ga znate.

Dvije teme su bile teme za koje ste interes izrazili prethodno u ranijim radionicama, bilo to u Švicarskoj, bilo to ovdje. Ideja je bila ta da se pokuša, što se tiče sad prezentacije Daniela Bochslera, da se vidi koja bi bila neka moguća promjena reforma izbornog sistema, a kako bi se ispoštovala nedavna odluka Suda u Strazburgu o nediskriminaciji, i to je bio za njega neki zadatak. On će vama da tako da par ideja. Ne radi se, treba to odma podvući, ne radi se tu o nikakvim oficijelnim prijedlozima ili bilo nečemu što se želi nametnuti, daleko od toga, nego jednostavno par ideja kako bi se to na osnovu njegovog znanja, kao što ste čuli on je veliki ekspert upravo po pitanjima izbornog sistema, kako bi se ta reforma mogla učiniti, i on će se koncentrisati tokom svoje prezentacije pogotovo na reformu izbornog sistema Predsjedništva BiH. Dok će tema Floriana Biebera biti entitetsko glasanje, mogućnosti neke održive i prihvatljive od svih, reforme u tom obliku.

Što se tiče vremena ja bih samo želio par stvari da pojasnim. Znači sad je evo 13,30, znači u principu smo na vrijeme prema dnevnom redu kojeg ste dobili, s tim da znači u 14,00 sati kad Daniel Bochsler završi znači svoje izlaganje, neće moći odma imati diskusiju. Ja predlažem da, sad ne znam koliko će trajati vaš taj sastanak, ali predlažem da tada napravimo pauzu od 20 minuta i onda poslije se nastavlja diskusija u nadi da ćete vi moći da se pridružite, ako ne na početku makar tokom te diskusije. A onda je predviđeno da u 15,00 sati znači počinje ovaj drugi dio radionice o entitetskom glasanju.

Znači Danijel, na tebi je sada red.

Dr DANIEL BOCHSLER

Hvala Nenade, poštovani predsjedavajući ustavnopravnih komisija, poštovani članovi Parlamenti, poštovani ambasador Švajcarske, poštovani ostali prisutni,

Ja ću onda predstaviti neke moje lične ideje o tome kako bi ste vi mogli da promijenite izborni sistem za izbor bosanskohercegovačkog Predsjedništva. Predstaviti ću vam sad tri ideje koje imam, koje nekako se i vežu jedna za drugu, a to ćete odmah vidjeti. Prva ideja za reformu toga bi bila da se, ustvari jedna jedinstvena izborna jedinica čitave BiH za izbor predsjednika. Druga ideja da promijeniti broj članova Predsjedništva od 3 na 5. A treća ideja zvuči malo egzotična, ali mogla bi mnogo doprinijeti ovoj zemlji da uvedite kao sistem geometrijske sredine ili Bernski model za izbor kandidata u Predsjedništvo BiH. Koji je, mislim sistem današnji za Predsjedništvo, vi znate bolje nego ja, postoji odluka Evropskog suda da to nije adekvatan sistem za izbor članova nekakvih ostalih etničkih grupa. I pored toga postoji jedan problem da, koji nije sud odlučio, da to je recimo nelegalno ali koji mislim da se složimo da isto nije neka lepa karakteristika današnjeg izbornog sistema da se faktičko isključuje Bošnjake i Hrvate u RS, od toga da su izabrani kao predsjednik ili kao član Predsjedništva u BiH i isto tako Srbi koji žive u Federaciji, ne mogu biti izabrani.

Posebni problem koji isto imamo u sadašnjem sistemu je da se odvojeno biraju članovi Predsjedništva iz RS i iz Federacije, tako da, ako vi razmislite o nekom fiktivnom kandidatu koji hoće da sprovodi neku multietničku i međuentitetsku politiku, možda bi dobio dovoljno glasova za izbor iz oba entiteta, ali ako se ti glasovi odvojeno računaju samo iz jednog entiteta neće biti dosta snažan da može biti izabran. Iz toga dolaze moje prve ideje za reformu da bi se stvorila jedna jedinstvena izborna jedinica iz čitave države. Ja ću vam pokazati prvo kako to funkcioniše u Švajcarskoj kao primjerak i stoga ću onda pričati kako bi moglo biti jedna adekvatna forma kako se to sprovodi i u BiH.

Mi imamo u Švajcarskoj 4 kantona u kojima se govori više jezika. To su Bern .... Mi isto imamo sistem na kantonalnom nivou da narod direktno bira članove kantonalnih vlada koje imaju od 5 do 7 članova po većinskom izbornom sistemu, a kod nas je uvijek izborna jedinica cijeli kanton. Sad vi ćete pitati – pa šta je onda sa jezičnim manjinama u tim kantonima, u tim višejezičnim kantonima. Mi imamo zagantirano mjesto za te jezične manjine u kantonima u Bernu i u Valisu, i to možete nazvati jezične kvote. U Bernu imate jedno mjesto za Berndejura, to je kao područje gdje živi 5% stanovništva kantona koji govori francuski jezik, a u Valisu imate tri dijela kantona, Gornji, Srednji i Donji Valis, a međutim u Gornjem Valisu živi njemačka manjina koje ima oko 30%, a Valis ima dosta fleksibilne kao jezične kvote koje mislim da bi mogle biti i neki model za BiH gdje svaki dio kantona, saki od tih tri dijela ima minimalno jedno mjesto u kantonalnoj vladi od 5 članova, a maksimalno 2 mjesta. Tako da je to kvota malo fleksibilnije i daje mogućnost kao različitim kandidatima da uđe u tu vladu.

Međutim u BiH je to pitanje malo delikatnije. Pošto vi ne možete da to izgradite vjerovatno potpuno na nekom teritorijalnom principu pošto nije uvijek jasno gdje živi koji narod. Zašto, ja mislim da je princip jedinstvene izborne jedinice neko rješenje koje bi moglo doprinijeti izborima Predsjedništva u BiH.

Prvi razlog je da vi imate te ostale grupe koje nisu obavezno koncentrirani kako žive u jednom od entiteta i onda bi te ne koncentrirane manjine se birali u istoj izornoj jedinici. A druga prednost eksterne manjina to je Bošnjake i Hrvate koji žive u RS ili Srbe u Federaciji koji isto bi mogli birati njihov član Predsjedništva. Onda bi princip jedinstvene izborne jedinice, više ne bi imao negativni uticaj na kandidate koji možda traže međuetničke glasove i dao bi pozitivan impuls za političare koji vode kampanju za cijelu državu a ne samo za njihovu etničku grupu ili ne samo za njihov entitet.

Ali kako je to moguće obezbijediti zastupljenost svih konstitutivnih naroda u jednoj jedinstvenoj izornoj jedinici. Tako jedan model o kojem sam pričao, to je indirektna etnička identifikacija birača po teritorijalnom principu koji imamo u Švajcarskoj, ali pošto ovdje u BiH nisu entiteti 100% etničko homogeni i pošto ne postoji jedna teritorijalna jedinica Hrvata u BiH i vjerovatno će biti politički teško sprovesti tako nešto. Onda iz tog razloga vi morate imati neki drugačiji način kako identificirati ove etničke grupe, pošto ne možete to samo po teritorijalnom principu da radite. Tako da ja bih mislio da kao jedino realno rješenje u jedinstvenoj teritorijalnoj jedinici bi bilo da kandidati se različito tretirano, bazirao kao danas na njihovom etnicitetu, ali onda postoji pitanje problem kako možete vi onda uključiti nekonstitutivne narode. To će biti moja druga ideja koju ću da vam predstavim sad.

Tačnije to je nešto slično od ovoga što sam pričao ranije u kantonu Valisu u Švajcarskoj, da vi imate 5 mjesta u kantonalnoj vladi, u bosanskim prilikama to bi značilo da svaki konstitutivni narod bi imao po jedno mjesto. Pa onda imate još sa strane 2 fleksibilna mjesta koja mogu u nekim situacijama pripasti ostalima. Ja bih uz to imao ideju da bi BiH mogla da bira Predsjedništvo ovako da iako postoji 5 mandata, jedna jedinstvena izborna jedinica da svaki birač ima samo po jedan glas, a to ograničenje na jedan glas će štiti manjine tako da većinski narod više nema kao mogućnost snagu, ja ću poslije pokazati jedan primjer u brojkama, da većinski narod ne može dobiti većinu mandata bez podrške drugih naroda, da ne postoji neka kao dominacija najvećeg naroda. Možete zagarantirati etničku zastupljenost po modelu Valisa gdje imate 5 mandata, ali uz jedno zagarantovano mjesto ili mandat za svaki konstitutivni narod.

Evo ja sam rekao da ću vam pokazivati jedan primjer pošto je to bilo dosta komplikovano bez tih brojeva da se to razumije, koja je u stvari ideja. Ako vi imate 5 mandata ali samo jedan glas po svaki birač, to bi značilo da ako jedan kandidat skuplja oko 17 ili 18% glasova da će on biti sigurno izabran za člana Predsjedništva BiH. A uz to postoji ta garancija o kojoj sam pričao da svaki konstitutivni narod po Ustavu ima najmanje jedan mandat. Sad kako bi to izgledalo, ja sam uzeo da malo procijenim šta bi se moglo desiti, brojke i rezultate iz parlamentarnih izbora 2006. godine. Naravno da se stranački sistem stalno mijenja i ovdje i u drugim zemljama, da ima puno promjena, to je čisto radi primjera i mislim da tu ima nekih stvari koje su dosta stabilne što se tiče recimo glasova koji idu po etničkim linijama, da tu neke stvari ostaju stabilne i mogu biti kao vrednujući ili da važe i duže u BiH.

Mi imamo sa jedne strane bošnjačke i multietničke stranke zajedno kojih ima negdje oko 50 do 55% glasova, kako sam računao u tim izborima, ako računamo čitavu državu BiH. Sad ako imamo zajedno za bošnjačke i multietničke stranke ovoliki broj glasova, to bi značilo da u tom sistemu sa 5 članova Predsjedništva, SDA bi vjerovatno sa nekih 17% svih glasova bi mogla da zagarantira sebi jednog člana u Predsjedništvu. Onda imamo Stranku za BiH, ako bi uz još neke manje stranke vjerovatno isto bi sklopila kao neku koaliciju da bi došli i oni na nekih 17% glasova da bi imali tako zagarantirano mjesto u Predsjedništvu. Tako da bošnjačke i multietničke stranke zajedno u tom modelu bi imali vjerovatno neka 2 mjesta. Još ostaje nekih 12 glasova na multietničke koalicije oko SDP i ostale multietničke stranke, što ne znamo da li će biti dovoljno za još jedno mjesto u Predsjedništvu. Ja ću odmah poslije pričati više o tome.

Onda imamo hrvatske stranke koje imaju oko 12 do 14% glasova ako se računa čitava teritorija BiH po tom računu, a oni imaju garanciju mandata svakako da će biti zastupljeni u Predsjedništvu.

I onda na kraju imamo srpske stranke koje imaju oko 32 do 34%, tamo bi po ovim rezultatima SNSD bi dobio sigurno 1 mandat i još bi ostali nekih 13 do 15% na ostale stranke koje isto bi mogle kao da imaju zajednički kandidat.

Šta to sad znači? To znači da imamo sigurno 3 mjesta koja su ustavno garantovani za Bošnjake, za Hrvate i za Srbe. Ali i po izbornim rezultatima da SDA, SNSD i uz tu garanciju

Hrvati bi sigurno dobili po jedno mjesto. Ostali kao četvrti mandat koji bi otišao vjerovatno po toj procjeni u Stranku za BiH i onda imamo peti mandat koji kao najzanimljiviji dio tog modela koji bi bio kompetitivan etnički, gdje bi bila neka izborna trka oko tog mandata i gdje bi svi narodi, ne samo konstitutivni narodi nego i ostali. I to je to zašto bi taj kao model moglo biti u skladu sa Evropskim sudom. I ostali bi imali šanse da dobiju takav mandat. A šta to znači za dinamiku izborne kampanje u BiH? Ja bih očekivao da u takvom slučaju kandidati koji, gledajte vi imate tu negdje 12% glasova koji još ostaju u multietničkim koalicijama, a imate negdje isto tu 13% glasova, naravno to može i da se mijenja u nekim dimenzijama, ali imate neki slični broj u ostalim srpskim strankama, što znači da će ova od oba pola koji će biti snažnije će dobiti taj peti mandat. A što bi to značilo da bi tu postojala neka međuetnička dinamika, pošto i multietničke koalicije će probati dobiti makar nekoliko od srpskih glasova i isto će biti ideja tih ostalih srpskih stranaka da možda postave nekog kandidata koji bi mogao prikupiti makar jedan, dva procenat glasova drugih etničkih grupa. Tako da ideja iza toga bila bi da se ispravi šansa među etničku kampanju, što bi to doprinijelo različitim grupama u BiH. Srbi, možda bi čak imali 12 u Predsjedništvu. Bošnjaci isto bi imali veoma dobru mogućnost da imaju 2 mjesta u Predsjedništvu. Hrvati, za Hrvate to bi značilo da bi oni mogli samostalno da izaberu ko će biti njihov član Predsjedništva i neće više biti situacija da SDP sa bošnjačkim glasovima će odlučiti ko će biti hrvatski član u Predsjedništvu. Šta to znači za neetnički glasač ili nekonstruktivni narodi, oni imaju fer šansu da se utrkuju za peti mandat koje nije etničko faktičko određen, a za sve građane iz BiH. To bi značilo da je Predsjedništvo BiH jedna zaista nacionalna institucija izabrana od svih građana, a ne odvojeno po entitetima i po etničkom principu i da postoji veća konkurencija u izboru, znači već izbor za njih.

Zašto 5 mandata? Prvo to vam daje mogućnost da pored tri naroda bude i biran neki ostali u Predsjedništvu. Drugo, uvijek je važno kad imate malu vladu ili malo Predsjedništvo, malu komisiju, da imate neparan broj, pošto naravno može i neka komisija koja ima paran broj članova da donese odluku ako predsjedavajući te komisije ili te vlade, ili tog Predsjedništva ima značajan glas isključivo ako je isti broj glasova za i protiv. Ali tu onda kao se pokazu neke taktičke igre oko dnevnog reda i to možete izbjegavati ako imate neparan broj. Tako da za neke male ... mnogo je bolje da imate neparan broj.

Na kraju mislim a to je kao najzanimljiviji elemenat toga, da to dinamičko natjecanje za peti mandat u vladi, pri tome da četiri mandata vjerovatno odlaze do nacionalnih stranaka. Taj peti mandat nekako dinamični.

Sad hoću još da predstavim treću ideju koju imam. To isto ide uz jednu teritorijalnu izbornu jedinicu, ali koja je alternativa ovoj drugoj ideji, koja nije isto. I ako mene lično pitate mislim da bi to bilo najbolje za BiH, ali mislim da bi bilo opet neki veliki korak.

Ja ću prvo da vam pričam o izboru vlade u kantonu Berna 1986. godine. Bern kao što sam rekao prije je podijeljen na veliki njemačko pričajući dio i ima neku malu manjinu koja priča francuski, na sjeveru u Bernrejura. I oni imaju jedno zagarantirano mjesto u vladi, jedno od 7 mjesta sa 5% populacije. Sad što se desilo '86 godine da kandidatkinja Obri iz Liberalne stranke je u Bernrejura kako vidite na desnoj strani, jasno pobedila za duplo više glasova nego što je Hofštet koji je isto dolazio iz Bernrejura i zelen. Tako da bi po volji tih francusko pričajućih birača bila bi izabrana Žonevjeh Obri, a ne bi Benjamin Hofštet.

Međutim čitav kanton, ako računamo svi zajedno je bio izabran Benjamin Hofštet pošto je imao veći broj glasova, iako je u dijelu kantona gdje se govori francuski, sasvim jasno da je imao mnogo manje glasova. To nas vodi u neko veće pitanje o tome, ako imate zagarantirano mjesto za manjinu ko bi trebalo da odluči o tom mjestu? Je li to manjina samo ko treba da odluči o tom mjestu, ko će nju da zastupa, da li svi građani ili da li je moguće naći neki kompromis, neko kompromisno rješenje? Naravno ubjedljivo najbolje bi bilo da favorit manjina je takođe popularan kod većine, tako da bismo imali idealnog kandidata kog svi žele. Međutim taj kandidat ne postoji uvijek tako da imamo taj problem koji sam vam skicirao sa brojkama, sad još u grafici. Ko treba da dobije izbore ako treba da bude predstavnik manjine? Kandidat B koji je ovaj kao crveni ovdje na grafikonu koji je mnogo snažniji kod manjine nego kandidat A ili treba većina da odluči gdje je kandidat A ovaj plavi, malo kao snažniji nego kandidat B. Ja bih rekao u tom slučaju, ja bih dao manjini prednost pošto tu je ogromna razlika u popularnosti, a većina ima samo malu razliku. A to je isti problem kao što smo imali u Bernjura.

Sad ako dalje radimo malo matematiku hoću da vam pokažem koje su različite formule koje možemo da koristimo za takav izbor i tu smo sklopili potpuno jedan fiktivan primjerak tri kandidata A, B, C, gdje kandidat A je popularan u RS, kandidat B je dobio isti broj glasova u RS i u Federaciji, a kandidat C je veoma popularan u Federaciji a nije popularan uopšte u RS. Sad ako vi imate dvije izborne jedinice bit će izabran kandidat A u RS i bit će izabran kandidat C u Federaciji. A šta to znači? Da kandidat B koji je popularan svugdje i koji bi mogao biti zaista kao predstavnik čitave BiH nije izabran. Sad ako imamo jednu jedinstvenu izbornu jedinicu F BiH i RS zajedno, uzmimo zbir tih glasova koje dobije izabran kandidat onda kandidat C koji ima najveći broj glasova ali je veoma nepopularan u RS i mislim da u toj situaciji možda bi bilo bolje za čitavu državu da je izabran neki kandidat koji je popularan u oba entiteta. I ako gledate u ovom trimeku koji je fiktivan razliku između kandidata A i B, oba dobiju isti broj glasova u čitavoj državi. Međutim kandidat B je popularan na obe strane dok kandidat A prije svega je popularan u RS, tako da bi možda kandidat B mogao biti bolji izbor za tu zemlju.

To rješenje što smo mi uveli u kantonu Berna prije 24 godine, te da uzmemo geometsku sredinu, to znači za matematičare između vas da pomnožimo glasove iz RS i iz Federacije i da onda uzmemo korijen toga. To sad zvuči matematičko ali to je filozofija između toga to što sam vam pričao, da uzmete tog kandidata koji je popularan na obje strane. U tom slučaju ako gledate te brojke najbolje rezultat ima naš kandidat B koji je samo malo iza drugih, ako gledamo zbir glasova u oba entiteta. Ali koji je jasno najpopularniji ako hoćemo da je popularan na obje strane.

Sad tu još neka fuz nota sa nekom višom matematikom pošto u ovoj geometrijskoj sredini u stvari je onda pošto RS je mnogo manja nego Federacija i ako tu gledamo matematiku svaki birač u RS bi imao mnogo veći uticaj nego u Federaciji, treba da uzmemo treći korijen i da stavimo Federaciju u kvadratu, ali to vjerovatno vas ne zanima, to bi moglo neko tehnički onda da gleda kako bi to trebalo da se radi, ako biste vi razmislili o takvom nekom modelu. Sad kako može to realno da funkcioniše ako vi biste željeli da uvodite takav sistem za izbor Predsjedništva BiH, ... ne biste željeli samo jednog člana Predsjedništva i ako bi to bilo veoma moguće uz taj model koji ima podršku u oba entiteta, nego vi bi vjerovatno željeli više kao neki višebrojno Predsjedništvo npr. sa 5 članova gdje imate zagarantirano

mjesto za sve konstitutivne narode, a ja bih tu rekao da ako biste tako nešto htjeli da uradite to ne bi išlo sa jednim glasom nego bilo bi bolje da svaki glasač ima više od jednog glasa npr. dva, tri ili pet. Zašto? U tom sistemu stranke iz RS, hrvatske stranke i bošnjačke i multietničke stranke morali bi nekako da sklapaju neke koalicije koje su međuentitetsko da bi njihovi kandidati našli ovo kao podršku u oba entiteta, i onda bi to bilo kao najprirodnije da stvara neke međuentitetske koalicije i da bi rekli njihovim biračima da glasaju za više kandidata u koaliciji za ovog koji dolazi iz RS i za ovog koji dolazi iz Federacije. I to bi vjerovatno i doprinijelo do toga da stranke bi probale da makar nekog minimalnog stepena prave neku zajedničku trogravu koja mislim da bi mnogo doprinijela ovoj zemlji. I to je sve moguće veoma dobro u zajedničke kvote za tri konstitutivna naroda.

Evo da ponovim koji su moguće reforme koje bih ja lično vidio kao mogućnost da se reformira izborni model za Predsjedništvo BiH. Prvo da se uspostavi izborna jedinica za cijelu teritoriju BiH da bi se ovako omogućilo ovim eksternim manjinama Bošnjacima i Hrvatima u RS kao i Srbima u Federaciji da mogu i oni da biraju svoje kao članove Predsjedništva. Onda taj princip pet mandata, jedan glas koji doprinosi kao automatske zaštite manjine i koji u stvari taj kompetativni peti mandat koji može dopasti ili jednom od konstitucionalnih naroda ili ostalih i koji podupira međuetničko glasanje i međuentitetsku kompeticiju. Ili kao alternativu tome primijeniti tu geometsku sredinu isto npr. sa pet mandata koji daje veće šanse za kandidate koji imaju snažnu podršku na cijeloj teritoriji BiH.

Hvala najljepše na pažnji i radujem se diskusiji kasnije.

Dr NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo Daniel.

Samo par riječi onih od vas koji moraju sada da napuste, znači mi nastavljamo u 14,20. Ja se zahvaljujem Danielu. Vi ste to vjerovatno shvatili, ne radi se ovdje o nekim, ponavljam konkretnim prijedlozima nego o idejama koje logika toga je da vas potakne na neko razmišljanje i ne mora to biti ni ovaj sistem, ništa od ovoga što je on predložio, ali jednostavno da se predlože neke mogućnosti koje postoje i koje funkcionišu ili su funkcionisale na drugim mjestima. Znači, tokom diskusije ćete naravno imati mogućnost da produbite određene aspekte, a naravno ako neko od vas želi već sada tokom pauze da postavi možda i neka više tehnička pitanja ili matematička, Daniel je ovdje, bit će rad da vam odgovori.

Znači vidimo se u 14,20 sati.

/PAUZA/

Dr NENAD STOJANOVIĆ

Evo ovako, mi bismo sad počeli sa pitanjima i odgovorima na osnovu izlaganja doktora Bokslera. Kome mogu da dam riječ?

Izvolite gospođo.

DUŠANKA MAJKIĆ

Ja sam Dušanka Majkić dolazim iz najveće političke partije iz RS, SNSD. Hvala vam na ovom buketu mogućnosti, ali ja smatram da je to daleko od stvarnosti u kojem BiH živi. Sve ono što ste rekli zanimljivo je kao teoretska mogućnost za rješavanje problema u nekim zemljama koje su manje kompleksne od ove. Otvaranje paketa ustavnih promjena na ovakav način, na bilo koji od ovih prijedloga, značilo bi stavljanje cijelog paketa na sto i priča o cijelom Ustavu, što sad nije realno i nije moguće, jer mi moramo u jako kratkom vremenu uraditi ovo što se od nas traži.

Ali evo moje jedno pitanje konkretno, svi se mogu kandidovati ali ne znači da će svi dobiti odnosno da će proći. Mi smo donijeli odluku da recimo umjesto jedan predstavnik srpskog naroda iz RS, kako to sad stoji, da stoji jedan iz RS. Dakle svi mogu. Ko će proći, znamo kako prolazi onaj koji ima najviše glasova. Ja vas molim da kažete nekoliko riječi – na tu temu šta kažete, znači sa tim prijedlogom. Dakle da bi se ostvarila mogućnost da i nacionalne manjine imaju pravo da učestvuju, da biraju, da budu birani, šta kažete o tom prijedlogu? Dakle da za RS bude jedan iz RS.

DR DANIEL BOCHSLER

Hvala najljepše na tom pitanju,

Ja vidim dva osnovna problema u ovom prijedlogu. Prvi, šta ćete raditi onda u Federaciji? Šta ćete raditi u Federaciji, mislim to može da rješava problem da u RS svi građani mogu biti izabrani, ali šta ćete onda raditi na ekvivalentan način u Federaciji. A drugi problem koji ja vidim, mislim da cio Ustav BiH je tu kao da omogućava neku ravnotežu različitih etničkih grupa, različitih naroda koje imate, mislim to vi i sami znate tačno, i u tom prijedlogu koji vi predlažete nejurističko ali faktičko isključiti narode koji su u manjem broju zastupljeni u RS. Faktičko neće nikad pripadnik ostalih, neće nikad pripadnik Bošnjaka, neće nikad pripadnik Hrvata koji žive u RS imati mogućnosti da je izabran. I mislim da cio Ustav BiH je izgrađen kao po principu da se garantuje da se da kao neka posebna zaštita upravo tim grupama koje nisu u većini, koje nisu velike. To je i razlog, kako ja to razumijem, zašto uopšte postoje različiti entiteti, zašto imati tri člana Predsjedništva, itd., tako da po mojoj procjeni ova mogućnost reforme Ustava da jedan član iz RS može biti bilo koji građanin, a bez posebnih recimo drugih zaštita ovih naroda koji su u manjini u RS je po mom mišljenju protiv filozofije Ustava u BiH i protiv potrebe da se zaštite različite etničke grupe i narodi u ovoj zemlji, da bi se spriječio veći konflikt.

REMZIJA KADRIĆ

Ja ću zaista veoma kratko. Ja sam Remzija Kadrić, poslanik u Predstavničkom domu Parlamenta BiH, iz Stranke za BiH. Ja sam ovdje pogledao ovaj vaš pregled ovih ideja kako obezbijediti zastupljen narod od diskriminacije. Imate ovih nekoliko ideja. Ideja broj 1. – jedinstvena izborna lista. Mi smo u Parlamentu dostavili u parlamentarnu proceduru amandmane na Ustav BiH u pogledu implementacije ove presude Suda za ljudska prava u Strazburu. Ja ću Vam dati, mogu Vam u pauzi dati naše amandmane koji se poklapaju sa ovom Vašom idejom o jednoizornoj jedinici i obezbjeđenju da predstavnici naroda i

manjina budu zastupljeni i u Domu naroda i u Predsjedništvu BiH. Zaista ta ideja na neki način se podudara sa Vašom idejom pod broj 1.

Zahvaljujem se.

Dr DANIEL BOCHSLER

Hvala najljepše, veoma rado ću pogledati.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Gospodin Raguz.

MARTIN RAGUZ

Zahvaljujem se i pozdravljam sve, osim ovih ideja koje zavređuju stvarnost pozornost i koje na neki način svaka od njih daje mogućnost da se otklone ove diskriminatorske odredbe, to nije sporno za mene, ali sve su one bazirane na izravnom izboru, znači članova Predsjedništva. Zanima me u kojoj mjeri Vi smatrate da bi neizravan izbor iz Parlamenta BiH mogao također u zemlji kao što je BiH doprinijeti i političkom kompromisu i koncezusu i otklanjanju ovih odredbi? Jer pazite, centralno mjesto u zaustavljanju rata u Dejtonu bio je raspodjela ključnih funkcija između predstavnika tri konstitutivna naroda. Znači i taj balans kojije tada postignut, ovim se presudom defakto i obvezom njene implementacije što nije sporno, ali on se otvara kao paket. I to svak ko imalo ozbiljno politički misli respektirati ako želi dobro ovoj zemlji. A i do sada smo unutar tog paketa koji je tad bio postignut imali debalans kad je u pitanju ovaj legitiman izbor hrvatskog člana Predsjedništva. Već smo sada bili u prigodi da to nije bio izraz legitimine političke volje, evo da ne koristim neke druge atribute i zadržat ću se samo na tome.

Znači ovdje mi moramo nekoliko ciljeva koje bi trebali ostvariti. Prvo da omogućimo otklanjanje svih diskriminatorskih odredbi, da to bude prva stavka. Da onemogućimo, ne pojedinačno nego kontinuirano kršenje, druga stvar. I treća stvar da osiguramo legitiman izbor, a to se odnosi onda na sve i na Srbe, Bošnjake, Hrvate i ostale. Ja mislim da u ovakvom ustavnom poretku kakav je definiran Aneksom IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, bez radikalnijih zahvata to uopće moguće, uz sve ove kreativne ideje koje ja poštujem jako, da je to u ovom trenutku najbliže izboru kroz Parlamentarnu skupštinu odnosno Parlament. Pa evo zanima me šta Vi mislite o tome.

Hvala.

DR DANIEL BOCHSLER

Prvo šta mi znamo, ako se mijenja izbor kao eksetivne vlasti, to je Vlade, Predsjedništva, to dostoji promjeni kao nekoj ravnoteži različitih, ravnotežu između legislative i ekzekutive. I to bi trebalo jako tačno da se prouči koje su onda posljedice toga koje možda još kao druge principe u Ustavu bi trebalo da se promijeni.

Drugo pitanje je, i ako vi izaberete onda Predsjedništvo preko Parlamenta, opet i tamo treba neki izborni zakon za to i tu treba izborni sistem. A na nivou Parlamenta se postavlja tačno isti problem kao što ga imamo ako izaberemo ovo kao Predsjedništva na nivou naroda. Vi samo uzmite moju prezentaciju u elektronskoj formi raditi ... na kompjuteru i umjesto

birača stavite člana Parlamenta, imat ćete tačno isti problem da morate nekako naći mehanizam koji omogućava različitim etničkim grupama, različitim narodima da su na neki adekvatan način zastupljeni u Predsjedništvu. I opet ćete doći na tačno isti problem i na tačno isti kao izbor mogućih rješenja sa jednom snažnom kao razlikom. Ako vi izaberete Predsjedništvo na nivou Parlamenta mnogo je bolje predvidljivo koji će biti kako će to funkcionisati pošto birač stranki imaju neki uticaj na birače kako oni se ponašaju. A imaju možda još veći uticaj na članove Parlamenta, ne u tome da članovi Parlamenta nemaju sopstvenu želju ili tako nešto to, sigurno ne bih rekao pogotovo ne u ovom krugu, ako smijem kao malo s ironijom, nego vi ste sami ti koji pravite neku strategiju, i to znači da kao možete sve te strateške elemente su možda još važniji. Ako imate neki izbor u Parlamentu možete možda još kao snažnije alijanse da pravite među različitim strankama, ali tačno opet ćete doći na iste modele koji će vam biti potrebni za nediskriminatorski izbor člana Predsjedništva na osnovu parlamentaraca.

MARTIN RAGUZ

Pa nisam ja mislio da u okviru ovakvih ustavnih rješenja koja definiraju način, sastav Parlamentarne skupštine, način odlučivanja, nego da se i tu naprave promjene koje bi omogućile znači dostupnost kandidiranja i ostalim pripadnicima nacionalnih manjina. Znači to je prvi elemenat, znači tu u startu otklanjamo tu nemogućnost koju sada Ustav BiH ima i zadaje. I druga stvar, dakle da se proces kandidira otvori svima, znači svi mogu kandidirati unutar Parlamenta i onda to omogućava prostor da kažete da ni jedan kandidat nema samo potporu iz jednog entiteta nego može se testirati podrška iz oba entiteta, a da se također omogućiti participacija predstavnicima ostalih nacionalnih manjina u klubovima u Domu naroda, ali na način da tu listu zajednički utvrđuju klubovi u Domu naroda. To je jedan mehanizam koji je najmanje loš, nije on idealan. Ali objektivno kad sagledate sve u ovoj situaciji on bi zadovoljio standarde presude, a i amortizirao bi ove prigovore koji već sada postoje oko toga. Tako da puno mi se čini realnijim ovaj koncept nego sve ove ideje koje su dobre, a koje zahtijevaju objektivno puno više zahvata nego što je u ovom trenutku, bojim se, politička scena u BiH spremna akceptirati. Iako sam ja sigurno za neke od ovih Vaših ideja, pogotovo ovu Bernski model, apsolutno bi zagovarao sutra u svom političkom radu kompativnost i natjecanje onih koji imaju kvalitet da osvoje širu podršku a ne samo zato što su pripadnici neke etničke skupine da budu izabrani. I uvijek bi preferirao taj model, ali pitanje je realnosti. Realnost je isto važna u politici, a mi smo ovdje kao odgovorni ljudi koji moraju naći neki kompromis kako da ovo pitanje riješimo.

Evo hvala vam.

DR DANIEL BOCHSLER

Jel' smem samo kratko?

Opet se postavlja pitanje koliko će članova imati Predsjedništvo koje je izabrano direktno od Parlamenta, da li će to biti 3 člana, da li 5, da li samo jedan predsjednik, da li to mora biti po kvoti kao svaki konstitucionalni narod ima po jedan član u Predsjedništvu, šta ćete onda u tom slučaju da radite sa ostalima? I opet u Parlamentu se postavlja pitanje da li će moći bošnjački i nedefinirani poslanici npr. iz Federacije da glasaju za toga ko će biti hrvatski član Predsjedništva. Opet će se postaviti pitanje ko će ili možda slično, ko će odabrati srpskog člana Predsjedništva. Tačno iste probleme, ako izabere ove kao

Predsjedništvo direktno od naroda, imate opet na nivou Parlamenta, ne možete vi u Parlamentu. Mislim to je jedan model, da kažete kao svaki ima pravo na glasanje u Parlamentu i da se izabere 3 člana na osnovu jedne izborne liste i svaki ima po 3 glasa, mislim da bi to bilo dosta problematično i na kraju ćete vi razmisliti o različitim modelima i opet ćete doći na istu dilemu.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Hvala Vam.

Prije svega da se zahvalim na ovoj prezentaciji, ovo je tako jedno iskustvo koje vrijedi čuti, vrijedi ga imati u vidu. Jer mislim da ono traga za rješenjem u multietničkim sredinama. BiH je multietnička država ali je ona i država svojih građana i te dvije se stvari u BiH moraju uskladiti, ako hoćemo dakle da BiH funkcionira skladno, onda naravno građani i njihova ljudska prava trebaju, dakle biti u krupnom planu. Ali takođe i bosanskohercegovački kolektiviteti, dakle njen multietnički karakter mora doći do izražaja i sav problem kako ja vidim, dakle BiH i uređenje, pa i ovo pitanje izbora članova Predsjedništva, zapravo mora biti na iznalaženju jednog sklada između ovog građanskog i etničkog u BiH. Dakle mora se uvažiti multietnička struktura i karakter BiH.

Sad kada govorimo o izboru članova Predsjedništva BiH, Vi ste u Vašoj prezentaciji, mi imamo dakle problem sada sa presudom, je problem ostalih. Međutim Vi ste dobro primijetili u Vašoj prezentaciji, to se vidi. Mi osim što imamo problem ostalih mi imamo problem i konstitutivnih naroda zavisno iz kog dijela BiH dolaze, dakle imamo problem diskriminacije Srba koji žive u Federaciji BiH, jer nemaju to pasivno biračko pravo. Imamo problem Bošnjaka i Hrvata u ovom drugom entitetu RS, i to svakako treba da bude otklonjeno ovom presudom.

I moje pitanje Vama glasi – Kada posmatramo tu stvar, da li je dovoljno radi implementacije ove presude, omogućiti svakom pravo da može, pa i teoretski biti izabran, dakle pravo da se kandidira ili je nužno garantovati poziciju unutar samog Predsjedništva? Kad su konstitutivni narodi u pitanju ja tu nemam dileme, dakle tu moraju biti čak i garantirana mjesta. Da vidimo sa ostalima, dakle kako Vi posmatrate stvari. Mislim da ni tu ne bi trebalo biti diskriminacije, da bi se mogla stvar jednako posmatrati. I drugo pitanje koje sam ja htio Vas da pitam je vezano za posredan i neposredan izbor članova državnog Predsjedništva. Da li posredan izbor šefa države može izdržati poziciju jakog šefa države? Ili je posredan izbor šefa države vezan uglavnom za protokolarnog šefa države?

Drugim riječima, ako mi sa neposrednog izbora šefa države, kojeg danas imamo, sa pozicijom kakvo ima Predsjedništvo, a danas je kod nas u BiH ipak predsjedničko parlamentarni sistem, on kad se posmatra on je predsjedničko parlamentarni. Jer Predsjedništvo je neposredno birano kao i Parlament, ako po tome mjerimo koji je to sistem, i Predsjedništvo nominuje premijera, a Parlament ga odobrava. Ako dakle promijenimo sistem neposrednog u posredni izbor članova Predsjedništva ili šefa države, hoćemo li morati promijeniti ulogu Predsjedništva, je li to neminovno vezano jedno za drugo?

DR DANIEL BOCHSLER

Drugo pitanje, ja mislim da je to jako vezano jedno za drugo, pošto direktan izbor pojačava legitimitet izabranog člana Predsjedništva, izabranog kao premijera. Ko god je direktno izabran od naroda mnogo veći je legitimitet. I recimo bilo bi problematično da neko izabran od naroda i može biti promijenjen kao npr. od Parlamentarne skupštine, tu ima dosta posljedica, i kao direktni izbor uglavnom mnogo ojačava kao poziciju tog i to treba i Ustav da vodi računa o tome.

Što se tiče Vašeg prvog pitanja, Vi morate možda da pitate pravnike ko zna da pročita odluku suda kako sam ja to pročitao, ali da to i razumije. Pošto ja ne razumijem, mislim razumijem jezik kad čitam, ali nisam ja pravnik. Moja uloga kao politolog je kao da, problem da razumijem filozofiju toga i da predložim neko rješenje što ima neku političku posljedicu. Sad što je jurističko pravo ili nije to, to ja ne znam. Ali imam, to je sad prvi put da čujem pošto nisam bio u stanju da pročitam cijelu diskusiju koju ste imali u BiH oko ove sudske odluke, ali meni je čudno da bi to značilo ta presuda da bi ostali ljudi koji žive u BiH koji nemaju etnički definisani status ili koji pripadaju jevrejima ili romima, oni isto trebaju da imaju zagaranirano mjesto. Mislim, uglavnom to je nešto što puno država ima, recimo neke etničke grupe, neki narodi imaju neke posebne zaštite, a jedino što je važno da to ne znači da isključe druga, to ne znači da treba neka posebna zaštita da se ima za svaku grupu. I mislim da nije potrebno BiH da ima još neke grupe koje opet kompliciraju sistem, pošto ovdje imate još četvrtu definiciju, nego je važno da postoji neka međuetnička kompetativnost. Tako da mislim da i u tome što bih ja preporučio kao politolog a ne kao pravnik, neko rješenje bi bilo bolje koje povećava kompetativnost a ne koje uvodi neku novu još kvotu.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Okolo ovog drugog pitanja samo da malo, vezano za način izbora šefa države i njegove kompetencije, njegova uloga. Čini mi se da ste više govorili o ovom prvom pitanju, i u redu, mislim na kraju krajeva to i jeste, tu ćemo se mi snaći, sve su tu stvari poprilično jasne. Ali mene interesuje ovo, ako hoćete i filozofsko poimanje, ne pravno – veze između načina izbora šefa države i njegove uloge, može li posredan izbor šefa države iz Parlamenta podnijeti jakog šefa države ili to podrazumijeva samo po sebi protokolarnog šefa države, odnosno može li neposredan izbor šefa države podnijeti nekog blagog, anemičnog šefa države? Jako je važna stvar, jer pazite mi govorimo ovdje, odma da otkrijem dakle o čemu pričam. Ova presuda, ona će zahtijevati jednu dubinsku, suštinsku implementaciju i ovdje su stvari povezane. Nije samo u pitanju način izbora šefa države, jer kad to pitanje otvorimo onda će se stvoriti druga pitanja koja su međusobno povezana. Ustav i funkcioniranje države je kao ljudski organizam, kao sat. Jedno bez drugog ne ide. Zato Vam ja postavljam to pitanje.

REMZIJA KADRIĆ

Samo jedno, nadovezano samo na ovo. Kad je u pitanju način izbora šefa države ovaj neposredni izbor koji sada imamo, to je zaista niko u ovoj državi ne bi trebalo da dovede u pitanje. Direktni izbor šefa države treba da niko ne smije dovoditi u pitanje, prema tome šef

države treba da biraju građani neposredno i naravno njegova ovlašćenja trebaju da budu još veća. Dakle, neposredan izbor šefa države ne smije niko dovoditi u ovoj državi u pitanje.

DR DANIEL BOCHSLER

Mislim to što meni se čini jako važno, da ko je direktno izabran od naroda ima veću legitimnost. Sad što je veoma problematično, npr. ako gledate Francusku imate predsjednika, imate šefa države i šefa vlade koji je izabran od predsjednika i od Parlamentarne skupštine, ko je snažan. Tako, taj koji je izabran direktno ima mnogo veću ulogu i trebalo bi i kao da Ustav adekvatno i to reprezentira to, pošto nije poželjno da narod bira nekoga ko onda nema neku važnu ulogu, pošto onda vi birači zovite na glasanje za nešto što je uzalud.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Hvala Vam lijepo.

ALMA ČOLO

Ja sam htjela jedan kratak komentar na ovo što je gospodin Džaferović govorio, a vezano je za prethodna izlaganja. Kad je u pitanju primjena prvog protokola uz Evropsku konvenciju koji u članu 3. garantira pravo na fer i demokratske izbore. To je ovaj protokol koji je direktno primijenjen u presudi Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić i Finci. Taj protokol se nikada nije primjenjivao vezano za zabranu diskriminacije kad je u pitanju izvršna vlast. Znači prvi put se primijenio sada kada je, znači usvojen Protokol XII uz Evropsku konvenciju koji zabranu diskriminacije propisuje šire nego što je ona propisana samom Evropskom konvencijom u članu 14. Mislim ko se bavi pravom to zna. U članu 14. Evropske konvencije zabrana diskriminacije postoji samo u odnosu na ona prava koja su propisana Konvencijom, dok je sad Protokolom XII to pravo šire.

Po mom shvaćanju, znači pravo na fer i demokratske izbore koje je garantirano ovim prvi protokolom, samo po sebi ne traži od zakonodavne vlasti, ne traži od nas da mi omogućimo pripadnicima ostalih da budu izabrani. Oni moraju biti predstavljeni na izborima. Znači oni moraju biti kandidati na izborima i moraju imati pravo da biraju. Znači da budu birači i da budu birani. A ne možete vi njima garantirati da budu izabrani, pripadnicima ostalih, tako da presuda Evropskog suda za ljudska prava, mislim onako kako je razumijevaju pravnici, ne podrazumijeva obavezu države da garantira mjesto u Predsjedništvu nekome ko je pripadnik ostalih.

Prema tome meni se sviđa Vaš prijedlog – jedna izborna jedinica, i to bi riješilo problem, jedna izborna jedinica i kandidati svih stranaka, naravno među njima i kandidati iz reda ostalih, a da budu izabrana tri člana koja dobiju najviše glasova i da se garantiraju konstitutivnim narodima. Time bismo osigurali ostalima da budu predstavljeni, ali im ne moramo osigurati da budu izabrani, jer mislim to ne možemo garantirati.

Ali 5 članova Predsjedništva mislim da u ovom slučaju BiH nije u situaciji da ide na povećanje broja članova, pogotovo u Predsjedništvu koje nije jedino i izvršna vlast. Drugo je kad ste Vi govorili u Švicarskoj kad ste birali Vladu. Mi imamo izvršnu vlast, znači Predsjedništvo i Vijeće ministara. Tu je izvršna vlast podijeljena. I tu su kompetencije

podijeljene. Tako da 5 članova Predsjedništva, ne znam koliko je dobro, ali naravno ovo nije rješenje ni za Hrvate jer oni žele da im bude garantirano da će oni, isključivo oni birati svog predsjednika, što ne znači da iz neke druge stranke, ne možete reći da nije legitimno izabran ako je dobio odgovarajući broj glasova na izborima. Tako da eto, ne znam, ja mislim da je Vaš prijedlog dobar, ali ne znam koliko će biti primjenjiv u sadašnjoj situaciji u BiH.

DR DANIEL BOCHSLER

Nisam nešto razumio, vi recite da hoćete da ostanete kod 3 člana Predsjedništva, vi recite da hoćete garantirano mjesto za Bošnjake, za Hrvate i za Srbe.

ALMA ČOLO

Ne moramo mi reći da ćemo garantirati. Ali je sigurno da u ovoj zemlji tri naroda će izabrati svoje predstavnike, oni će glasati za svoje.

DR DANIEL BOCHSLER

Ali što jeste u ovom slučaju, vjerovatno će Hrvati ispasti iz Predsjedništva u tom slučaju, ako nemaju garanciju da su izabrani tamo pošto su najmanja grupa i onda će recimo Bošnjaci imati mogućnost zajedno sa ostalim i sa ljudima koji se ne definišu etničko da izabere nekoga ko nije ni Hrvat.

VELIMIR JUKIĆ

Evo ja pozdravljam sve sudionike, zahvaljujem se organizatorima i naravno na ovoj kvalitetnoj prezentaciji vrlo interesantnih ideja, međutim, ja ću reći nekoliko svojih razmišljanja,

Naime u BiH važno je da najbolje rješenje iz neke perspektive ustavnopravnih pravnika, ne znam ni ja pa iz perspektive politologa itd., najbolje teoretsko rješenje ne znaš da je najbolje rješenje za BiH. Za BiH je najbolje rješenje ono moguće rješenje, ono moguće rješenje. E sada pitanje je koje je to moguće rješenje.

Vi ste dobro govorili u svom izlaganju maloprije i to mi se sviđa, dakle da se uzme u obzir i ono što je prihvatljivo, glasovi za i glasovi protiv, i da se ta dva principa kombiniraju. Evo kako – sve ono što je jednom od tri konstitutivna naroda u BiH neprihvatljivo kao kolektivitetu, nije dobro rješenje, makar ga neko pokušavao s nekih drugih perspektiva opisivati da je najbolje itd. I zato ja mislim da, i kad gledamo još jedan drugi princip funkcionalnosti današnjeg Predsjedništva. Nažalost današnje Predsjedništvo, pa i ono prije ovog današnjeg, ali današnje je možda aktualno više nego ono prethodno, o mnogim stvarima vrlo bitnim se zapravo i ne može dogovoriti. I ako mi imamo tu činjenicu, ona je činjenica. I sada mi idemo kod neke reforme i da je nametnuo sud da moramo uraditi reformu izbora članova Predsjedništva BiH. Razmišljamo da bi trebali dodatno ojačati jedno tijelo koje se pokazalo iz poznatih nama razloga, zašto ipak ima slab kapacitet dogovaranja i zauzimanja

zajedničkih stavova. Hoćemo li odma to pojačati, šta to znači? Pa značit će bojim se još više blokada i još manje efektivnog rada.

Ja mislim da je za BiH ovakva kakva jeste sa svim ovim svojim problemima, ograničenjima itd. specifičnostima, dobro rješenje posredan izbor Predsjedništva, dakle kroz Parlamentarnu skupštinu BiH. A to podrazumijeva i Dom naroda i Zastupnički dom. Tada bi postigli važno i nekoliko principa. Prvi princip, Vi ste o njemu govorili maloprije, a to je da svaki član Predsjedništva ima izbor i legitimitet sa cijelog prostora BiH. Jer on u jednom trenutku svog rada, svog mandata, predstavlja državu BiH. I nužno je potrebno da ima izbor i legitimitet sa cijelog prostora BiH. Je li moguće u nekim izborima da bude BiH jedna izborna jedinica, čini mi se da su tu šanse vrlo male, čuli smo to, a one koje nismo čuli možda ćemo čuti u nastavku razgovora nekih naših kolega zastupnika koji će o tome govoriti itd. I ja mislim da stvarno puno argumenata i puno više argumenata je na strani posrednog izbora i puno je manje onog loše što takav izbor sa sobom nosi, nego neki drugi izbori koji su ovdje spominjani itd.

Zahvaljujem se.

DR DANIEL BOCHSLER

Zahvaljujem se i na ovom veoma zanimljivom komentaru i pitanju, kao i na prethodnim. Mislim, vi stavite ovo kao jednu tačku još u diskusiju koja je zaista veoma važna, koje su posljedice izbornog sistema na to kako ona može, neka gremija, neko Predsjedništvo onda da funkcioniše zaista. Naravno danas imamo kao blokadu Predsjedništva, ja mislim da kao da su moje ideje do nekog stepena ne samo izraz te odluke Evropskog suda nego izraz toga da mi znamo da institucije u BiH veoma loše funkcionišu. Ideju koju moje kolege i ja imamo kad diskutiramo o BiH kako bismo mogli nekako da promijenimo institucije da pojačamo elemenat kao članove kandidate nekih političkih institucija koji bi mogli bolje da se dogovore. Npr. pošto nisu samo nemaju samo tvrdu podršku svakog po nekoj nacionalnoj kao osnovi, nego da ima kao neko ko može da bude most između različitih naroda koji žive ovde. I zaista se nadam da bi čak i mali korak u smjeru toga bi mogao doprinijeti Predsjedništvu BiH institucijama BiH da i to unutra onda bolje funkioniše. To je filozofija između te ideje.

ZORAN KOPRIVICA

Zahvaljujem se na datoj riječi,

Nemam ni jedno pitanje, htio sam samo nekoliko svojih komentara po ovome što smo imali priliku čuti. Mislim da iz svega onoga i oni koji nisu dugo u BiH mogu zaključiti da u BiH govoriti o paketu ustavnih promjena u ovom trenutku jednostavno nije moguće. Pred nama su izbori, vrlo kratko vrijeme koje je ostalo u skladu sa postojećim propisima za izmjenu Izbornog zakona, jednostavno ne dozvoljavaju niti se u svom kratkom vremenu mogu postići bilo kakvi kompromisi u smislu rješavanja svih ovih pitanja.

Dakle ono što je učinjeno sa Distriktom Brčko kada je riječ o Amandmanu broj I na Ustav BiH, jedino je to moguće u BiH, znači postepeno ići jedno po jedno pitanje rješavati, jedno po jedno pitanje u sklopu ustavnih promjena, ustavnih amandmana, rješavati. Govoriti o paketu ustavnih promjena u BiH zaista je ne moguće. Stoga ova pitanja koja nameće

presuda Evropskog suda za ljudska prava isto tako, ako budemo išli na generalno globalno rješavanje svih ovih pitanja o kojima su govornici govorili prije mene zaista nećemo stići ni do kakvog rješenja, jednostavno nećemo ispoštovati presudu Evropskog suda i bit ćemo u poziciji da nam sutra na neki način eventualno budu osporeni, rezultati tih izbora.

Dakle ono što je moguće, a to je ovo što je gospođa Čolo dijelom rekla, što je gospođa Majkić rekla, da samo na koji način ispoštovati presudu Evropskog suda za ljudska prava u smislu da omogućimo kandidovanje svim stanovnicima BiH za funkcije za člana Predsjedništva, odnosno za delegate u Domu naroda je ključno pitanje i pitanje kome trebamo posvetiti posebnu pažnju, kako bismo ispoštovali tu presudu, a sva ostala pitanja jednostavno rješavati u vremenu koje je pred nama poslije izbora, jer u ovom kratko vremenu to neće biti moguće riješiti. U potpunosti se slažem sa komentarima koje smo čuli od gospođe Čolo vezano za Evropsku konvenciju i protokole koji jednostavno, znači ne predviđaju, mi u BiH imamo 17 nacionalnih manjina. Znači dokle bi nas odvela ta razmišljanja da omogućimo svima da budu izabrani, kakvo bi mi to predsjedništvo sutra imali. To je nemoguća misija. Znači nama je da omogućimo postojećim propisima da se svi kandiduju koji žele na listu, a svako drugo viđenje je jednostavno ne moguća misija.

Zahvaljujem.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Dajem riječ gospodinu Florianu Bieberu da počne sa svojom

DR FLORIAN BIEBER

Prvo ja sam htio da vas pozdravim i da kažem da mi je drago da vas opet vidim, mi smo u većini smo se vidjeli prošle godine u Arau i meni je drago da imam čast da razgovaram sa vama o nekoj drugoj temi sada.

Ja bih počeo moje izlaganje o entitetskom glasanju sa nekom konverzacijom koju sam imao pre godinu dana sa Vinfrit Martinom kojeg možda neki od vas znaju, on je bio predsjednik prve Komisije o reformi policije, ali dugogodišnji premijer Belgije. I mi smo razgovarali o institucionalnim promjenama u složnim državama kao BiH, ali takođe kao i Belgija. I naravno Vinfrit Martinc je bio premijer u trenutku kad je bio cio proces reforma Ustava u Belgiji pre 15 godina. I mi smo razgovarali i on je rekao manje više dobro, mislim možemo dugo razgovarati šta je najbolje institucionalno rješenje. Ali sa druge strane glavno je spremnost za kompromis. On je rekao to je jedini način na koji je moguće uopšte promijeniti Ustav u Belgiji kako je bio promijenjen '92 i '93 godine, neka spremnost za kompromis. I to je nešto, vi možete da nađete najbolje institucije, najbolji mehanizam za glasanje, za izbore, sve to, ali bez želje da se traži neki kompromis negdje u sredini, najbolje institucionalno rješenje će biti nemoguće i neće biti funkcionalno. Znači to je ova do neke mjere neka početna tačka.

Mislim, ja bih također ako govorim danas u tim pitanjima o entitetskom glasanju, ne bi sad predložio da to je nešto koje mora da se riješi preko ustavne promjene danas, ili sutra, ili prije izbora, ili možda nije sljedeće godine. Znači to je neki dugoročni proces i oni koji su bili tu prošle godine kad smo razgovarali rekao sam da ustavne promjene su dugoročni proces. Znači nije to nešto koje se radi preko noći, ali da taj proces krene moramo sada da

razgovaramo o tome i to je, i treba neka otvorena diskusija o tome i onda možda jednog dana će stići do rezultata, ali ta diskusija mora da počne i da traje. I da se ne preko noći traže neka rješenja, ali da bude zreo za kompromis. To je mnogo efikasnije nego

DUŠANKA MAJKIĆ

/mikrofon nije uključen/

DR FLORIAN BIEBER

Imamo, imamo.

Znači ja ću predložiti da u tri dijela razgovaram o toj tematici. Prvo je, ako govorimo o entitetskom glasanju da kažem vrlo kratko, vi to znate mnogo bolje od svih, od mnogih drugih, uopšte šta je to problematično u tome. I onda će vama dati neke primjere iz druge zemlje oko svijeta kako funkcioniše, razne mogućnosti da sa jedne strane postoji zaštita interesa ili u federalnim sistemima državne članice ili naroda i kako može to da se koristi u sistemu BiH za možda neke buduće promjene. I na kraju ću predložiti, neću dati moj prijedlog, znači na kraju krajeva je do vas da formulišete prijedlog, a ja ću vama dati samo neke ideje u kom pravcu možemo da razgovaramo o promjenama i onda ćemo imati naravno vremena o diskusiji. Vi znate o kome je pitanje. To je neka tabela, vi to znate samo da vas podsjetim, da je zakoni koji su bili usvojeni u roku od 10 godina od '97 do 2007. godine i ukupno je usvojeno ovdje u BiH 279 zakona i nisu usvojeni od 260 zakona. I velika većina od njih koji nisu usvojeni, nisu usvojeni zbog entitetskog glasanja. Znači zbog nedovoljnog broja glasova iz ili jednog ili drugog entiteta.

Znači postoji problem u tom smislu da su bili mnogo veći broj zakona i procedura koji nikad nisu usvojeni. Mislim to je prilično jasno zašto je to problematično. I šta je takođe zanimljivo, mislim šta je neočekivano za ljude koji gledaju to u komparativnom kontekstu da mogućnost za vitalni nacionalni interes je samo četiri puta korišten u roku od 10 godina i više od 150 puta je bilo korišteno entitetsko glasanje. Znači očigledno je entitetsko glasanje zamijenilo funkciju vitalnog nacionalnog interesa u BiH. I to znači da imamo neki nedostatak ravnoteže u institucionalnom sistemu u BiH. I zašto taj postoji. Opet vrlo kratko – vi možda imate neke druge tačke koje biste htjeli da dodajete ili možda se ne slažete, ali ja mislim zašto se toliko često koristi entitetsko glasanje i naravno zato što tu postoji u obadva doma, Zastupničkom domu i u Domu naroda. I to je naravno nešto, koje ću pomenuti kasnije, je neobično u sličnim zemljama oko svijeta.

Naravno drugi problem je da to entitetsko glasanje može da spriječi projekat bez rješenja. Znači nema očigledno izlaz iz te krize. I to je takođe problematično, ako postoji zajednički interes da se usvoje zakoni. I mislim dobro je poznato da npr. za pristup EU je potrebno da BiH usvoji veliki broj zakona i ako nema vremena da čeka 30 40 godina dok stigne da usvoji sve zakone. Znači postoji potreba da se usvoje zakoni i da se prelaze neki nesporzumi.

Naravno treća tačka koja je glavna razlika između tog procesa vitalnog nacionalnog interesa i entitetsko glasanje jeste da ne postoji mogućnost da se traži mišljenje od Ustavnog suda da to je pitanje što se tiče entitetskog glasanja. Znači ... ne postoji taj izlaz iz te krize. I naravno nema potrebe da se opravda zašto se ne glasa za neki projekat. Znači u tom smislu

može da se protivi neki projekat bez objašnjenja u proceduri. I to olakšava entitetsko glasanje protiv nekog zakona, ali nije u interesu da se nađu neka zajednička rješenja na kraju procesa. Znači to su te tačke. I to je već 2005. godine Venecijanska komisija je to primijetila u svom izvještaju o BiH da entitetsko glasanje je zamijenio vitalni nacionalni interes. Oni su vrlo kritični prema tome i oni takođe primjećuju naravno zbog struktura, državna struktura BiH da se olakšava za RS da se koristi entitetsko glasanje i da se to mnogo manje koristi u Federaciji, to je naravno izvorno od načina struktuirisanja BiH.

Venecijanska komisija je 2005. godine predložila da se smanjuje ta mogućnost entitetskog glasanja. Oni su takođe predložili da se ukine Dom naroda, da se prebaci vitalna zaštita nacionalnog interesa na Predstavnički dom. Ja se ne slažem sa tim zaključcima, ali to je jedna početna tačka za diskusije.

Znači, šta su ti problemi? Zašto uopšte govorimo tu tematiku? Znači prvi problem je da se prečesto koristi, znači u tom smislu BiH nema vremena da se tako često blokira neke odluke i mislim da je to u interesu svim građanima da se donese neki zakon. I ne postoji efikasan sistem da se prođe kroz te krize koje postoje od neusvajanja zakona.

Treća tačka, ne postoji neki, što sam već spomenuo, da taj sistem je neizbalansirano između tri konstitutivna naroda. Jedan narod ima veće mogućnosti da se koristi entitetsko glasanje nego obadva druga naroda u tom smislu preko entiteta. I da postoji takođe u proceduri preveliki broj tačka za veto. Znači postoje procedure entitetsko glasanje na obadva doma Parlamenta, postoji na nivou Vijeća ministara i postoji zaštita vitalnog interesa, i naravno takođe postoji sličan mehanizam na nivou Predsjedništva. Znači postoji ogroman broj tačaka da se blokira zakonodavni proces u BiH. I u drugim zemljama postoje neki mehanizmi koji osigurava da zakoni koji su usvojeni imaju podršku svih relevantnih grupa ili teritorije u zemlji, ali nigdje nema tolikog broja blokada. I naravno to se pokazuje u realnosti što se tiče usvojenih zakona. U tome je glavni problem.

Znači početna tačka sa moje strane i šta sam predložio, je da jednostano postoji i potreba i mogućnosti da bude neki sistem, efikasni sistem zaštite interesa i konstitutivnih naroda i entiteta, kad se tiče donošenja zakona, ali sa druge strane da se te mogućnosti blokade smanjuju da se može donijeti zakon. Znači taj kompromis je moguće što se tiče institucija.

I zbog toga da vam pokažem neke primjere, ja ću vama dati neke druge zemlje oko svijeta, znači počev od Belgije, Njemačke, SAD, Makedonije, itd. Vi imate tu materijale, ja neću dugo razgovarati o tome, ali daću vam primjer iz SAD koja trenutno vrlo aktuelan postoji taj princip Filibastr koji blokiraju reforma zdravstvenog sistema u Americi trenutno. Znači taj sistem zahtijeva u principu da se zatvori diskusija, da se glasa za neki prijedlog zakona 60 od 100 članova Senata. Ali opet to je na donjem domu Parlamenta. Na gornjem domu Parlamentu ne postoji takav mehanizam. Znači to je nešto gdje ćete vidjeti da uglavnom ta vrsta zaštite su u gornjem domu Parlamenta i ... u donjem domu Parlamenta. To je jedna vrlo važna tačka, to je i za BiH u tom smislu je jedan izuzetak u tom pogledu. I ako postoji taj sistem bilo da su u Americi ima mogućnost da se izbjegne ta blokada, ali sad postoji veliki otpor da se prelazi ta blokada zato što se smatra da ako takav broj senatora se protiv neka odluka onda postoji potreba da se nađe neki kompromis, neka rješenja. Ali

postoji izlaz iz te blokade koje se zove mes nuklearna opcija. Znači to je samo poslednji izlaz da se ne blokira potpuno sistem. A i to znači u Americi npr. da je 11% broj stanovnika može da blokira jedan zakon za neko određeno vrijeme. Znači to postoji u Americi, ali opet na gornjem Domu.

Postoji drugi primjer koji ja mislim možda zanimljivo je Njemačka. Tamo postoji dvodomni Parlament, Bundestag i Bundesrat i to sam našao, samo definišu svoj interes, ta neka Bundesrat koji zastupa članice Federacije koji uvijek zastupa i interes članice ali takođe taj federalni zajednički interes. I to je naravno jedna vrlo važna tačka. Ali uglavnom 60% brojeva Parlamenta treba saglasnost trenutno, treba saglasnost oba doma Parlamenta, ali taj broj u procesu reforme federalnog sistema Njemačke će se smanjiti na oko 35 do 40%. Znači to je jedna ogromna razlika ako gledate na iskustvo u BiH gdje naravno svi zakoni moraju da prođu kroz jedan i drugi dom.

I šta je možda najrelevantnije za iskustvo za BiH, da postoje sa jedne strane zakoni koje Bundesrat nije obavezan da daje saglasnost, ali postoji mogućnost od Bundesrata ako određen broj članova se ispita da li jedan poseban zakon možda nije u interesu članice Federacije da Bundesrat glasa o tim zakonima i ako nisu dio ingerencije Bundesrata. Za to postoji neka potreba za neku određenu većinu i taj zakon može samo da bude usvojen od Bundesrata, znači od donjeg doma Parlamenta sa istom većinom. Znači ako apsolutna većina u Bundesratu se protivi jednog zakona koji nije u ingerencijama Bundesrata treba ista većina u Bundestagu, ili ako dvotrećinska većina u Bundesratu se protivi jednom zakonu treba ista većina u Bundestagu. Znači to je neki mehanizam koji je zaštita interesa države članice Savezne Republike Njemačke i to jedan mehanizam koji je vrlo korisno da se sa jedne strane smanjuje broj zakona koji prođe kroz oba doma Parlamenta. Ali sa druge strane postoji neki mehanizam zaštita interesa članica.

Jedan primjer koji mislim je vrlo relevantan za BiH, je naravno Belgija zato što postoji sa jedne strane da se zastupi interes jezičke grupe u Belgiji i sa druge strane teritorije, znači Brisel, Balonija i Flandas. U tome postoje dva nivoa koji ne postoje u većini u drugim zemljama da se i zaštiti interes neke teritorije i neke grupe koji žive u toj zemlji. I šta je relevantno za BiH, ja mislim je prvo da postoji neki senat koji izabran da se zastupi interes jezičke grupe i teritorije u Belgiji. I postoje zastupnici teritorijalne jedinice i zastupnici jezičke grupe, neki koji su direktno izabrani i drugi koji su izabrani od strane Parlamenta. Znači to je jedno rješenje.

Drugo što je vrlo relevantno ja mislim za BiH je tzv. alarm zvono koje postoji u Belgiji. To je jedan mehanizam, ako zakon je i to Belgijski zakon piše, teško poremeti odnose između zajednica. Šta je zanimljivo, da se naglasi da odnos je između zajednice su važni nego vitalni interes jedne zajednice, ali to je sličan mehanizam. Ali za to treba 75%, jedna jezička grupa da smatra da jedan poseban zakon nije u njihovom interesu. I onda je obavezno da Vlada u Belgiji nađe neko novo rješenje. I zato vi mora da znate da je Belgija slična kao BiH, da obadvije jezičke grupe su isto zastupljene u Vladi u Belgiji i da postoji isti broj flamanaca i članovi koji govore francuski, i onda Vlada mora da nađe neko rješenje za taj problem.

Takođe u Belgiji postoji specijalna većina, znači to je takođe jedan mehanizam koji zahtjeva specijalne većine i to su za glavne promjene npr. organizacija države. Znači ako vi želite u Belgiji da promijenite federalne jedinice treba vam tu specijalna većina. Znači to je jedan mehanizam da postoji zaštita, ali je to vrlo ograničeno za neke oblasti, nije u svakoj oblasti da može da se donese zakon na taj način. I mislim, neću imati informacije u vašem u ..., vi možete vidjeti da postoje slični mehanizmi i u Sjevernoj Irskoj koji takođe imaju neke relevantne elemente, i u Makedoniji gdje postoji tzv. bade... većina, znači za posebne zakone koji se tiču ili identiteta, razne zajednice u Makedoniji ili za organizacije društva i države, znači promjene Ustava itd. Za to treba posebna većina i većina svih zastupnika u Parlamentu i većina svih zastupnika nacionalne manjine u Makedoniji. Ali ipak je to ugraničen za neke ovlasti koje utiču na identitet razne grupe i na organizacije države, znači ta najosjetljivija pitanja koja postoje u državi.

Znači, ako gledamo sad šta to znači BiH. Prva tačka je da, i ako se slažem sa posebnim pitanjima koja smo imali prije početka mog izlaganja, jeste da svaka ustavna promjena je vjerovatno najrealnija ako bude korak po korak, ne jedan ogroman paket koji će se promijeniti od danas do sutra. Ali sa druge strane, naravno sva ta pitanja su vezana. Znači ne možemo da razmišljamo o promjeni sistema entitetskog glasanja bez razmišljanja i u izbor u Predsjedništvo, i takođe kako će funkcionisati Dom naroda da bude u skladu sa odlukom Evropskog suda u Strazburu i sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. I takođe to je jedno pitanje što ja mislim vrlo važno, je neka vrsta deferencijacija između uloga obadva doma u BiH, zato što BiH je vrlo neobična u tom smislu da obadva doma imaju iste ingerencije, da ne postoji neka razlika u proceduri u smislu zakona koji se smatra u oba doma. I znači to bi bilo logično u svim drugim federalnim državama, složenim državama koje imaju sličnu konstrukciju, postoji neka vrsta razlika u proceduri. I to bi bio jedna mogućnost da olakšava da se donesu neke odluke.

Znači ako govorimo o mogućim rješenjima ja bih počeo od tačke da naravno prvo postoji mogućnost da se sadašnji mehanizam entitetskog glasanja u oba doma promijeni, može da se smanji ili bolje definiše, ili da se uopšte prebaci entitetsko glasanje npr. u neku drugu vrstu institucionalnog rješenja. Ja ću spomenuti npr. da se to prebaci u Dom naroda, da isključivo Dom naroda bude taj dom koji se bavi tim pitanjima, znači zaštite interesa i entiteta i naroda u BiH.

Drugo pitanje je kako može ako se tako slabo koristi ta zaštita vitalnog nacionalnog interesa u poslednjih 10 godina. Da li je mogućnost da se smanji korišćenja entitetskog glasanja, da se ojačava ili možda poboljšava mehanizam zaštite vitalnih nacionalnih interesa da to bude jedan efikasniji i češće korišćen mehanizam za zaštitu.

I treća tačka koju ja bih predložio o kome mi moramo da razgovaramo je da se odvoji, mislim to i jeste rezultat ta odluka od suda, jeste da se zastupi narod odvojeno od teritorija, od entiteta. Znači da postoji zastupljenost konstitutivnih naroda u BiH i da postoji zastupljenost entiteta u BiH i da ne postoji miješanje ova dva principa.

Znači jedan korak da može da se poboljšava i da vidimo neko rješenje jeste, u pitanju je definicija. Znači problem je naravno da ne postoji ni jedna definicija šta znači vitalni nacionalni interes u BiH, samo postoji na nivou entiteta i ne postoje nikakvo ograničenje što

se tiče zaštita interesa entiteta. Znači jedna mogućnost bi bilo da se pravi neki spisak zakona za koje treba saglasnost entiteta ili zastupnike iz entiteta u smislu entitetskog glasanja i neki zakoni da to nije to, to je nepotrebe. Ja vas samo podsjećam na tri radna modela koji postoje, u drugim zemljama, a da postoji spisak oblasti zakona za koji je ta saglasnost potrebna i drugi za koje to i nije potreba. I npr. postoji taj Njemački model po kojem su neki zakoni obavezno da bude saglasnost i neka većina federalne jedinice i šira većina, ali i da postoji zaštita interesa te jedinice da oni mogu da se izjasne o tome ako oni to žele. Znači to je neko kompromisno rješenje da taj spisak nije ograničen, ali da postoji neka mogućnost da se to otvori i za druge zakone. I to bi bila neka poslednja zaštita interesa teritorijalnih i možda i konstitutivnih naroda za neke zakone koji možda ne izgledaju da oni utiču njihov interes, ali možda da jesu.

I drugi naravno je jedna definicija vitalnog nacionalnog interesa i ja sam ovdje stavio, ta definicija koja stoji sad u Ustavu Federacije BiH od ustavne promjene 2002. godine i to je naravno bilo slično u RS i to je neka vrsta definicije. Znači to je vrlo potreban, ja mislim u svim drugim zemljama gdje postoji neka vrsta zaštite postoji takođe definicija šta to znači. To bi olakšavalo korišćenje tog mehanizma, znači to onda Ustavni sud ne mora uopšte da razmatra šta znači vitalni nacionalni interes, zato što postoji saglasnost u kojoj oblasti to postoji i Ustavni sud mora samo da odluči da ta odluka je dio u tom okviru tog vitalnog nacionalnog interesa. Znači to su neke mogućnosti kroz kojih može da se preko definicija olakšavati taj proces i možda smanjiti probleme koji su bili vidljivi do sada.

Ja bih sad samo predložio da postoji, naravno ako govorimo o raznim modelima, postoji par scenarija. Jedan scenario je, što bih ja zvao minimalni scenario, to je da u principu se sačuva taj sistem entitetskog glasanja samo da se možda smanje neke prepreke da se donose neki zakoni, da se možda bolje u Poslovniku ili uzakonu formuliše kako može da se donese neki zakon i uz entitetsko glasanje i da se jasno definiše možda neke oblasti, neko područje u kojem ta vrsta većina je potrebna. Neka šira reforma, i to je samo, da naglasim, to je samo neka od stotine raznih mogućnosti, naravno ja bih bio vrlo zainteresovan šta vi mislite, ali meni bi bilo logičnije ako gledamo iskustva iz drugih zemalja oko svijeta da se prebace sve odluke koje su vezane sa zaštitom ili konstitutivnog naroda ili teritorije, znači u tom slučaju entiteta, na Dom naroda, na gornji dom Parlamenta. Znači to je logično mjesto u svim federalnim državama da se zaštiti takva vrsta interesa. Tako je i u SAD, i u Belgiji, i u Njemačkoj, i u drugim sličnim zemljama. Znači to bi bilo logično mjesto i onda naravno postoje razne mogućnosti, ali postoje npr. mogućnost da se širi Dom naroda da ne bude samo Dom naroda, ali takođe dom entiteta, recimo i da bude zastupljen i predstavnici naroda i predstavnici entiteta. I to bi omogućavalo zastupljenost takođe ostalih koji su izabrani kao zastupnici raznih entiteta.

I npr. Distrikt Brčko takođe bi mogao da bude zastupljen u tom domu. Znači to bi bio jedan, ako govorimo o nekim širim reformama, to bi bila jedna mogućnost da se donose zakoni u donjem domu Parlamenta bez ikakvih prepreka što se tiče ili zaštite vitalnog nacionalnog interesa ili entitetsko glasanje, ali samo za neke oblasti iz zakona koje su potrebne da se razmatra u obadva doma Parlamenta. To bi bio u tom smislu najlogičnije rješenje ako gledamo iskustva iz drugih zemalja oko svijeta koje imaju slične načine organizacije država. I to je, naravno ja sam samo htjeo da zabilježim neke pravce na koje vrijedi razmišljati zato što sa jedne strane, ja mislim da je vrlo važno gledati ustavne

promjene kao mali koraci na jednom pravcu i ne kao neki veliki paket amandmana, ali sa druge strane moramo da priznamo da svaka ta vrsta promjene, da su složene. I u tom smislu je teško razgovarati ili o izboru Predsjedništva ili u smanjenju blokada u zakonodavnom sistemu u BiH bez malo šire promjene u načinu odlučivanja u Parlamentu i u drugim institucijama.

Hvala puno.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepa Florian,

Na tom izlaganju i ti si bio tačan kao švicarski sat iako dolaziš iz Luksemburga. Znači i sada imamo naravno mogućnost za pitanja, odgovore, diskusiju. Kome mogu dati prvo riječ?

Izvolite.

SLAVKO-SLAVUJ JOVIČIĆ

Slavko Jovičić, poslanik u Predstavničkom domu.

Uvaženi doktore, što bi mi političari rekli imali ste niz krivih navoda i netačnih podataka i niste uopšte Vašu prezentaciju prilagodili situaciji. Evo prva činjenica – rekli ste 260 zakona nije usvojeno. Imate li i jedan jedini zakon, da imate jedan jedini, onda bi sva Vaša teza pala u ovome. Svi ti zakoni bili su protivustavni. I entitetsko glasanje nije spriječilo donošenje ni jednog zakona niti je bilo zloupotreba, nego su bili protivustavni. To je problem ove zemlje.

Dalje, u Vašoj prezentaciji govorite o federalnim državama. Ovo nije federalna zemlja. Ni jedan model iz tih država koje ste Vi sad prezentirali nije moguće ovdje primijeniti. Evo ja odma potpisujem da je federalna država. A znate poslije ove moje izjave šta će biti? Bit ću optužen za rušenje ustavnog poretka, za separatizam, za odvajanje republike, za odvajanje ovog, onog.

Uvaženi profesore imate li pitam Vas ponovo, jedan jedini zakon koji je oboren entitetskim glasanjem namjerno, evo reći ću, ili zato što smo mi htjeli iz RS da budemo remetilački faktor? Nema uvaženi doktore. Svi su bili protivustavni i zato su im pali. Ali Vi te prezentacije nemate. Zato ovako iznađete entitetsko glasanje. Najmanje je ono problem. Problem je ovdje poštivanje Ustava. I onda ste još rekli jednu netačnu tezu – zaštita interesa entiteta. Ne uvaženi doktore. Ovdje je zaštita ustavnog poretka RS i BiH, Ustava BiH, najvećeg akta svake zemlje. Pustite mi entitetsko glasanje i zakone. Ustav je u pitanju, a do ustavne reforme nismo došli. Ja Vašu prezentaciju potpisujem da sam u Švedskoj, znate. I nemojte, ja tako temperamentom govorim ovim tonom, ne da sam ja nedaj Bože ljut nešto, jer ja tako nastupam znate, da me ne bi pogrešno shvatili. Ali Vaša prezentacija je odlična za Švedsku, Norvešku. Za BiH nema tog modaliteta koji se može primijeniti iz bilo koje zemlje ovdje. I zato Vaša sva prezentacija o entitetskom glasanju, pogotovo kad se osvrćete da je bilo zloupotreba, pa kad Vi predlažete neke nove modele da se negdje prebacuju, sve je to protivustavno što Vi predlažete, zato to nikad neće dobiti podršku.

Hvala lijepo.

DR FLORIAN BIEBER

Samo kratko,

Nije važno šta piše u Ustavu BiH, što se tiče da li je to federalna država ili nije. Ako gledamo najbližnje države u svijetu su federalne države. Ja neću sad reći da li je BiH federalna ili nije, ali to je najbliži model. Države u svijetu jesu federalne države. BiH nije poseban slučaj, ... nema ništa drugo u cijelom svijetu koji je sličan kao BiH. Postoje druge zemlje kao Belgija, kao Švajcarska i u nekim slučajevima možemo da gledamo za Njemačku, koji imaju sličnu organizaciju. Naravno ima nekih specifičnosti za BiH, s tim se potpuno slažem. Ali u tom smislu ako hoćemo da razmislimo kako može da se promijeni jedan model ili funkcioniranje institucija onda možemo da gledamo šta je po sličnim modelima. I najbliži su federalne države. U tom smislu to bi tvrdio. Ja mislim da to jeste realnost.

Ja bih mogao takođe da vam dam primjer EU koja nije federalna država ali koja je zajednica koja ima takođe neki federalni elemente. Tamo takođe, ako gledate, Evropski Parlament koji je u tom smislu kao, recimo donji dom parlamentarnog sistema u EU, tamo ne postoji nikakav sistem zaštite državne članice EU. Znači ne postoji. Postoji samo na nivou Vijeća ministara, postoji takva vrsta zaštite. Znači u tom smislu to bi sad rekao na to.

Na drugi Vaš komentar, mislim nisam što se tiče analiza, te zakone koji nisu prošli zbog entitetskog glasanja, nije to moja analiza to sam uzeo od jednog studija koji je objavio ... fondacija prošle godine. Možemo da diskutujemo do koje mjere je tačan taj broj. Ali sigurno postoji jedan, i to nije sad neka vrlo egzotična teza, ali da postoji da sistem odlučivanja u BiH je mnogo komplikovaniji nego u svim sličnim državama. I ja ne govorim o Švedskoj, ne govorim o Norveškoj, tamo je situacija mnogo lakša nego u Belgiji. Ako gledate Belgija nije zemlja gdje je odlučivanje jednostavno. Postoji, kako sam spomenuo, dosta sistema zaštite interesa jezičke grupe, teritorije, itd. I ja mislim u tome se možemo ogledati na to.

Na kraju krajeva nije protivustavno razgovarati o ustavnim promjenama. Ako bi to bilo protivustavno onda ni u jednoj zemlji svijeta ne bi bila nikad nikakva promjena Ustava. Zato što ustavne promjene po definiciji podrazumijeva da razgovaramo o stvarima koje ne stoje u Ustavu, ali u stvari koje možda poboljšaju u Ustavu. Ako Vi mislite da to nije problem, ja naravno prihvaćam Vaš stav, ali sa druge strane ako gledamo sistem odlučivanja u BiH to je objektivno mnogo komplikovanije nego u svim ostalim zemljama koje imaju sličnu strukturu i to je činjenica. Kao što sam rekao na početku institucionalna struktura nije jedini problem, mislim ne možete riješiti sve probleme kroz reforme institucije. Glavna tačka po mom mišljenju jeste, ako je spremnost da se nađe neki kompromis i neko rješenje, onda i najgora institucija može da funkcioniše i ako ne postoji ta spremnost i najbolja institucija ne može da funkcioniše.

Ali sa druge strane, naravno postoji mogućnost da se definišu neke institucije na način koje su efikasnije, pogotovo ako znamo da BiH nije Švajcarska u smislu da, Švajcarska ne mora da donosi toliko zakona godišnje u sljedećih 10 godina nego BiH, ako želi da bude član EU. Zato što Švajcarska nema taj pritisak, već postoje ti zakoni. Postoje zakonski okviri koji su dovoljni za Švajcarsku. Ali, mislim ako je cilj članstvo u EU onda postoji tu potreba

za donošenje zakona i očigledno taj sadašnji sistem nije bio dovoljno fleksibilan i nije omogućavao donošenje zakona do te mjere koji bi bio interes članstvo u EU.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo.

Imam sad već četvero koji su se pojavili. Vi ste prvi gospodin Rančić, onda Raguž i gospođa Majkić.

AZRA ALAJBEGOVIĆ

Ja sam se prijavila prva, pa ću i da se predstavim. Ja sam Azra Alajbegović, zastupnica u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH ispred Stranke za BiH.

Ja bih zapravo na početku željela da se zahvalim gospodinu doktoru Florianu Bieberu koji je na jedan izvanredno metodološki dobro sročeni i praktično poštujući cjelokupnu metodologiju jedne dobre prezentacije, na jedan vrlo kvalitetan i autentičan način, istinit način dao presjek kroz naš prethodni četverogodišnji mandat. Ja moram da kažem da izražavam divljenje da nekom ko nije bio prisutan u Parlamentarnoj skupštini BiH i nije aktivno učestvovao u radu Zastupničkog doma i Doma naroda, da je na jedan ovakav način, znači sveobuhvatno, konkretno uspio da prezentira i da prenese u potpunosti probleme s kojima smo se mi susretali u radu Parlamentarne skupštine BiH i u gornjem i u donjem domu.

Znači sve moje čestitke, osobito na činjenici da su sve specifičnosti, svi problemi i apsolutno prebacivanje kompetencija, kako bih rekla zaštite nacionalnog vitalnog interesa, zapravo ostali u Zastupničkom domu upravo koristeći ovu instituciju entitetskog glasanja. Ja sam se čudila zapravo sama kako neko ko nije bio prisutan može da da takvu jednu izvanrednu analizu i onda sam eto zahvaljujući ovom zadnjem komentaru na komentar gospodina Jovičića, gospodina profesora da je Kodedadenauer proveo ovu statističku analizu, zapravo shvatila da su zapravo ovakvu jednu analizu mogli napraviti samo oni koji su bili zaista i prisutni u BiH.

Ono što bih još htjela samo da kažem to je da se u najvećem dijelu u potpunosti slažem sa ovim što je napravio Kodedadenauer i ne bih htjela da se ova moja konstatacija pretvori u materijal za repliku bilo kojeg parlamentarca da izgubimo vrijeme od prilike i mogućnosti da ljudi koji su došli kao što su profesor Bieber i kolega Stojanović, ne iskoristimo u pokušaju da se ojačamo u pripremama za ustavne promjene koje su imperativ za BiH, a njihov put je sigurno put stepenica po stepenica, nikako ad hoc i u jednoj punoj cjelini.

I ono što bih još htjela da kažem to je da sam zahvalna na ovoj analizi koju nam je profesor dao iz zemalja koje imaju uređenja kojima bismo mi trebali da težimo, zato što sigurno građani BiH živeći u BiH nisu izvan onoga što se zbiva na planeti i život u BiH ne počinje kako bi mi to doktori rekli „abobo“, što će reći od jajeta, nego mislim da mi moramo da koristimo dobra iskustva i dobre prakse zemalja koje su se uspjele urediti prije nas zahvaljujući prije svega svom različitom historijskom i tradicijskom naslijeđu i ja se nadam da će u BiH u ostatku našeg mandata ovaj kapacitet Zastupničkog doma i Doma naroda i

nakon izbora 2010. godine imati dovoljno pameti, snage, mudrosti da koristi sva ta dobra iskustva.

Hvala lijepo.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo.

Koliko sam ja shvatio to bi bio više komentar, znači nema neko konkretno pitanje.

Vi ste bili sad na redu gospodine Rančić.

HAZIM RANČIĆ

/mikrofon nije uključen/

DUŠANKA MAJKIĆ

/mikrofon nije uključen/

DR FLORIAN BIEBER

Hvala puno,

Mislim kao što sam spomenuo početna tačka je, mislim potpuno se slažem sa vama, u smislu da postoji potreba za zaštitu i moje izlaganje je bilo, da uopšte, po mom mišljenju, nije realno i vjerovatno nije poželjno za BiH sada da se ukine npr. ta vrsta zaštite. U tom smislu mi se potpuno slažemo da postoji neki mehanizam. Ali sa druge strane pitanje je, naravno da se slažem sa vama da jeste BiH drugačija od većine drugih zemalja, nije bio rat u skoroj prošlosti. U Švajcarskoj je bio rat prije 150 godina u kojoj je bilo prilično užas, neko vrijeme je pošao u Americi takođe, ali mislim npr. u Sjevernoj Irskoj to jedna regija koja je slična u smislu da je bio, možda nije bio rat, ali 3.000 ljudi su poginuli u to vrijeme, u tim bitkama. I tamo postoji neka vrsta zaštite.

Ali ključ po mome mišljenju jeste da trenutno u BiH postoji toliki broj zaštite u tom smislu da je broj prevelik za potrebu, znači može da se smanji taj broj zaštite koji su možda efikasniji, ali koji su skoncentrisani na jedno mjesto. Recimo u Domu naroda ili nešto slično. To je jedino što bih ja predložio. Ne da se ukine ta vrsta zaštite. I mislim da je potrebna i zaštita teritorijalnih jedinica, znači entiteta i naroda. Ja ne vidim da je to posebno problematično, ali da bude do neke mjere u skladu sa iskustvima u drugim zemljama gdje postoji taj mehanizam ali da bude na jednom mjestu i da dobro funkcioniše, u mjestu da budu svuda, i onda može da se desi da nije možda interes jednog entiteta ili naroda koji dovodi do neke blokade ili do nekog zakonskog projekta koji je problematičan. Mislim sad, ne kažem da svaka blokada je negativna i svaki predloženi zakon je dobar, to je svuda na svijetu na obadvije strane, ali da postoji neki mehanizam koji može da se riješi. Jer ako si blokirao zakon to nije rješenje. Sigurno, vi se slažete da se većina zakona koji nisu prošli zbog mogućnosti zaštite entiteta, su potrebni zakoni.

DUŠANKA MAJKIĆ

Popravljeni su i vraćeni.

DR FLORIAN BIEBER

Ali problem jeste očigledno u BiH da u prevelikom broju se zastaje ta cijela procedura i da ne postoji neki mehanizam koji olakšava da se nađe neki kompromis koji ste spomenuli. U tom smislu da se prilazi toj krizi, zato što blokada je kraj, i tek mora da bude početak nekog procesa. I onda, moj prijedlog je da razmislimo šta su neke mogućnosti da se nađe neki kompromis. Mislím i postoji i u Njemačkoj, i u Americi, razni modeli kako može da se nađe neki mehanizam, ne da se glasa protiv interesa jednog, ali da se nađe jedan kompromis i da procedura ne stoji predugo, zato što mislim na kraju krajeva i nije problem da se usvoje neki zakoni, ali problem je sadržaj tog zakona ili neki elementi tog zakona. Ali vi se sigurno slažete da postoji potreba za broj zakona u BiH za pridruživanje sa EU. U tom smislu mora da se nađe neko rješenje da taj proces bude i zaštićen interesa razne, recimo i naroda i entiteta, ali da to ne vodi do neke potpune blokade i da taj proces koji je važan stoji.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepa.

Ima sad gospodin Rančić, pa Raguž, pa gospođa Čolo, pa onda vi.

HAZIM RANČIĆ

Dakle ja se želim zahvaliti i Ambasadi Švicarske i svima vama koji ste uključeni vezano za današnju radionicu, naravno i za prethodne aktivnosti koje smo imali zahvaljujući Ambasadi Švicarske, posebno dakle ovim mladim, finim doktorima koji su nam danas priuštili ove prezentacije i gospodinu Florianu, i gospodinu Danielu, naravno doktoru Stojanoviću koji je evo i modorira danas, a i prethodno smo imali sa njim pojačane aktivnosti i on je davao svoj doprinos u ovoj oblasti.

Dakle ja osobno želim pohvati ove mlade ljude na njihovom trudu i energiji i na ovakvom efikasnom bavljenju problemima u BiH. Dakle neko mora utrošiti ogromnu energiju i imati prilično velika prethodna znanja da se na ovaj način bavi problemima u BiH. Dakle to nije jedan površan pristup nego sistematski, jer po ovome šta su oni nama danas govorili, ja vidim da oni u potpunosti razumiju probleme u BiH, ali isto tako imaju i veoma zanimljive i prihvatljive neke od prijedloga rješenja ovih naših problema u BiH.

Tačni su, ne u smislu broja, dakle ja se nisam bavio zbrajanjem zakona u ovom vremenskom periodu koje ste Vi iznijeli 260 i koliko zakona, ali u ovom mandatu evo tri godine, ogroman broj zakona je u Parlamentu BiH, kako mi kažemo pao, nije donešen zbog entitetskog glasanja. Ne zbog pitanja ustavne nadležnosti nego jednostavno eto zbog tog prava na entitetsko glasanje i kako ste Vi kazali nema ni potrebe ni mogućnosti da neko obrazloži zašto nije za neki zakon. Jednostavno neću da glasam i tačka. I zakon se ne donese. U prilog tome, evo mi smo imali neke izvještaje vezano za ispunjavanje puta BiH ka EU i ka NATO-u vezano za liberalizaciju viznog režima i negdje sa septembrom u 2009. godini čini mi se da smo imali 30 ili 32 zakona koji nisu prošli, uslov su liberalizacija viznog režima, a pali su entitetskim glasanjem. A što je vrlo zanimljivo, vidite mi ovo vitalni nacionalni interes ili entitetsko ili nacionalno, etničko glasanje, imamo na 4 nivoa Vi ste rekli. I u Predsjedništvu, možda da se koriste, i u Vijeću ministara, jednom domu, drugom domu. I

znači i u Vijeću ministara su i Bošnjaci, i Srbi i Hrvati i ljudi koje su predložile stranke koje su na vlasti SDA, SNSD, HDZ jedan, drugi, Stranka za BiH, bio je PDP pa su oni to napustili i jedan zakon se sačini u Vijeću ministara. I on prođe. I prođe i Predstavnički dom, a ista je većina i u Predstavničkom domu. I onda dođe na Dom naroda i onda tu padne. Dakle ista je većina u Vijeću ministara, u Predstavničkom domu, u Domu naroda, i to padne.

Sad da ne bih analizirao sve ove neke zakone i to sve, evo jedan primjer za sve nas. Dakle ja mislim da je za sve nas ovdje nesporno da država treba imati himnu, tekst i muzički dio. Ja mislim da to nikom ovdje nije sporno. Ako jeste neka kaže. Ali mislim da je nesporno i normalno da svaka država kao jedno od tih svojih obilježja osim grba i zastave ima i svoju himnu. Mi smo ušli u tu proceduru, napravili komisiju, bili naravno Bošnjaci, Srbi i Hrvati. Godinu dana nešto su radili. Pravili kompromise u tekstu zajedno sa autorima, molili autore, i sve to se složili, i sve to prošlo, i sačinjen zakon, i prolazi Predstavnički dom i onda u Domu naroda ponovo to obore. Iako su dakle i Bošnjaci i Srbi i Hrvati učestvovali u radu te komisije, i riječi dodavali, oduzimali. Evo to je jedan od primjera.

Kad je u pitanju tvrdnje da zakoni padaju zbog spora oko ustavnog osnova, sa tim stvarima se ne mogu složiti. Tačno je da član 3. govori o nadležnostima BiH, ali to nisu jedine nadležnosti BiH. Postoje u članu 3.5. i dodatne nadležnosti, one koje entiteti prenesu na BiH, zatim one koje su predviđene u Aneksima V i VIII Dejtonskog mirovnog sporazuma i sva pitanja koja se tiču suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke neovisnosti i međunarodnog subjektiviteta BiH. Dakle Dejtonski mirovni sporazum se u cjelini gledati. Evo ja ću iznijeti još jednu stvar šta je u nadležnosti BiH, a uopće je nema u Ustavu. Dakle u Ustavu nema jednog slova, jedne riječi o tome, a to je u nadležnosti BiH. U Aneksu III, član 5. on govori o aktivnostima Privremene izborne komisije i o izborima poslije rata. Taj član 5. govori eksplicite da će BiH, dakle kao država osnovati izbornu komisiju i koja će biti nadležna za sve buduće izbore u BiH. I mi imamo naravno i Izborni zakon i Centralnu izbornu komisiju. Ona se apsolutno nigdje ne spominje u Ustavu, ali se spominje u Aneksu III i to u članu 5. Dejtonskog mirovnog sporazuma. Dakle moramo o ovoj cjelini voditi računa.

Evo toliko, ne znam ako sam previše vremena oduzeo, ja se izvinjavam. I zaista još jednom se zahvaljujem na veoma ozbiljnom vašem pristupu ovim problemima.

Hvala.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo.

Znači shvatamo to više kao komentar, ako imaš šta da kažeš možda kasnije.

Gospodine Raguž i poslije gospođa Čolo, Vi.

MARTIN RAGUŽ

Hvala lijepo,

Ovo je u stvari centralna tema, sve ove naše priče oko Ustava i promjena Ustava. Ja ću da zasita čestitam, nisam do sada koristio prigodu, čestitam i jednom i drugom profesoru na onom što su učinili da nam na ovaj način iz svog kuta prezentiraju sliku. I zaista kao

politolog mogu reći da sam impresioniran. Ovo je iskreno bez ulaženja u to da li smo suglasni po svim stvarima, ali kao zaokružena cjelina i način na koji ste to uradili, to zaslužuje samo čestitke.

Što se tiče podataka koji su ovdje izneseni ja sam bio u Kandenabiji kada je promovirano, znači u Kandenabiji u Italiji, kada je Korada Denaver promovirao rezultate istraživanja. I ne bih da mi danas sporimo rezultate istraživanja, mislim to je minimum. Ja mislim da su oni vjerodostojni. To je što se toga tiče.

Što se tiče ove teme, mislim da uvaženi profesor ni jednog trenutka nije govorio o dokidanju zaštite, nego o njenom situiranju tamo gdje joj je mjesto u većini zemalja uređenih u svijetu, a to je u gornji Dom. I ja pozdravljam to. Ja mislim da je to rješenje za ovu zemlju u konačnici i kad će doći do tog rješenja ja ne bih spekulirao, ali trajnog mira i stabilnosti neće biti dok se na isti način ti mehanizmi zaštite ne daju sva tri kolektiviteta u ovoj zemlji. I evo samo jedan primjer. Vidite, Srbi imaju dvostruki veto, trenutno. Znači entitetsko glasovanje i istu takvu zaštitu kroz Dom naroda putem entiteta i glasovanjem Kluba u entitetu. I ja to ne sporim, ja samo konstatiram. Bošnjaci mogu većinom već u Zastupničkom domu osporiti svaki zakon, a imaju i toliku većinu da mogu koristiti i entitetski mehanizam u entitetu Federacije, a druga je stvar što oni to vrlo malo ili rijetko koriste, to treba isto pošteno reći. I mi govorimo o činjenicama, govorim o činjenicama. Jedino Hrvati kao konstitutivni narod, a u preambuli kaže da je država tri naroda, niti taj mehanizam entitetskog glasovanja, niti opće većine, niti zaštite vitalnog interesa u Domu naroda, ne mogu koristiti. I mi govorimo o demokratskoj izbalansiranoj državi. Mi govorimo o statuskvo. Taj statuskvo neće opstati. Opstaće donekle, ja ne znam koliko, ali ne može opstati.

Jedan primjer za to je zakon, jedan od najvažnijih zakona koji se tiču edentiteta jednog naroda, Vi ste ovdje govorili da su pitanja organizacije države identiteta u svim uređenim državama, ta pitanja. Apsolutno su to ta pitanja. Znači taj zakon nije podržan ni od jednog hrvatskog zastupnika ni u Zastupničkom domu, ni u Domu naroda, ni od jednog sudca iz Ustavnog suda, išlo je i na Ustavni sud, i opet je stupio na snagu. Ni u Vijeću ministara, ali to je mehanizam gdje nije na taj način predviđena, ako ide prema Parlamentu ne možete na Vijeću ministara.

Dakle imamo mi ovdje puno više pitanja nego što su izdvojena u ovom izlaganju, evo ja ću samo ovo kandidirati. Ja mislim da Vaša sugestija, da se situira ta nadležnost tamo gdje spada u Gornji dom, ja mislim da je najbolja sugestija i najkvalitetnija koja se ovoj zemlji može uputiti. I druga stvar, da svi oni koji žele parcionalnu zaštitu interesa treba ih se voditi, za one što je u Njemačkoj rečeno, mi smo imali prilike otići i obići, ja mislim da smo svi mi ovdje educirani dovoljno da možemo uzeti rješenja, narod to je pitanje političke volje i politički mišići u ovom trenutku, neki misle da su toliko snažni da stanje mogu zadržati zauvijek, neki čekaju novu jednu situaciju u kojoj misle da će imati toliku vrstu kapaciteta da će moći, a ova zemlja trpi i pati, mislim to je suština našeg problema. Znači da se ni jedan izdvojeni interes ne može posmatrati bez državnog kao što je u Njemačkoj, dakle federalni bez državnog ili državni bez federalnog. I zato je to najrazvijenija i najuspješnija zemlja i model.

I ono što bih rekao za kraj, čojek je krajnje dobronamjerno nama izložio i nije uopće uvjetovao ni rokovima ni vremenom i mislim da u tom smislu, ovo što smo mi uradili sa Švicarskom ambasadam i ljudima ekspertima, nismo dobili ni od jedne zemlje, to odgovorno tvrdim, na jedan tako dobronamjeran i ekspertski način. Sad koliko ćemo mi to uzeto, to je do nas. Koliko smo suglasni oko toga to je stvar za našu raspravu. Ali nemojmo negirati ono što su nam ponudili u smislu stručnosti komparativne analize. Pazite ovdje smo dobili svi od Belgije, Švicarske, Amerike i što se tiče stanja u tim zemljama, ovo što je gospođa Majkić govorila, jeste točno da je rat bio stradanje i da to traži i vrijeme i razumijevanje ja se s tim slažem. Ali vidite, i Belgija i Švicarska su trenutno najprosperitetnije zemlje kad gledate per capita i razvoj zemlje u Evropi. I one su imale krvave ratove i sve dok nisu došle do jednog konzistentnog modela imale su taj, kad su došle do tog modela postale su. Ja tvrdim da ova zemlja ima sve da bude jedna prosperitetna i ozbiljna, samo joj treba jedan model. I nemojmo se zavaravati, bar da je to ovaj model.

Hvala.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hval gospodine Raguž.
Gospođa Čolo.

ALMA ČOLO

Ja ne znam, stvarno nemam nikakvo pitanje za profesora, ali koliko je ovo pitanje važno, a tiče se entitetskog glasanja, svakako može odgovoriti i da su ustavne reforme pale na ovom pitanju 2006. godine, „Aprilski paket“ je pao na ovom pitanju baš zbog entitetskog glasanja. Doktor Stojanović je sigurno sugerirao koje teme bi bile značajne za nas, pa mislim da su ovo dva ključna pitanja. Izbor Predsjedništva BiH, na koji način da dođemo do nekih novih rješenja i pitanje entitetskog glasanja.

Po meni, ja nisam toliko protiv entitetskog glasanja ukoliko mi to posmatramo kao zaštitu entiteta. Imate ovamo 28 iz Federacije, imate ovamo 14 iz RS i entiteti žele da zaštite svoje interese kroz entitetsko glasanje. Međutim kad vidite strukturu u tim 28, da je 21 Bošnjak i strukturu ovih 14 da je 12 Srba, onda to više nije entitetsko glasanje, onda je to etničko glasanje. I ja ne mogu kao Bošnjakinja da budem sretna ako jedan narod, a to je hrvatski narod kroz to entitetsko glasanje ne može da ostvari svoju zaštitu. I onda ne znam kakva je to zaštita entiteta u kojima dva naroda štite svoje interese. Treći narod i oni ostali ne mogu zaštititi svoje interese. I onda po meni ova Vaša solucija koju ste predložili, a to je da se zaštita tih interesa ostvaruje u Gornjem domu, Domu naroda, je po meni jedno pravedno rješenje. I mislim da i Srbi ne mogu tako zažmiriti pred tom činjenicom.

Gospodin Slavko Jovičić koji je izgovorio svoje, izašao je na polje, je neko ko očigledno ne želi kompromis i ne želi da razgovaramo sa argumentima. I zato mislim da je ovo što ste Vi ovdje dali stvarno dobra tema za razmišljanje sviju nas. I onih Srba koji žele da žive u ovoj zemlji i onih Bošnjaka koji žele da ne nanose nepravdu Hrvatima u ovoj zemlji i onih koji ne žele da preglasavaju jedni druge, ali da žele i da imaju mehanizme za zaštitu svojih interesa. Tako da mislim ovo sigurno pitanje ukidanja entitetskog glasanja nije pitanje koje ćemo mi moći riješiti sad nekom ustavnim reformom do ovih izbora, ali mislim

da je svakako ovo Vaše izlaganje, će biti veliki doprinos našim budućim razmišljanjima o ustavnim reformama u ovoj zemlji, i ja Vam se za to zahvaljujem, jer mislim da su ovo dva ključna pitanja o koma ste danas Vi govorili i dali ste veliki doprinos našim budućim ustavnim reforma i ne znam ko će od nas učestvovati u njima, ali bit će svakako korisno.

Hvala lijepo.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Zahvaljujem.

Profesor Bieber nam kaže da nastavimo komentarima i da će on kasnije pokušati da to sažeto izloži.

ADEM HUSKIĆ

Zahvaljujem,

Ja sam Adem Huskić i član sam Ustavnopravne komisije iz Predstavničkog doma i spadam u onu grupu sretnika koji sjede ovdje koja je imala priliku, zadovoljstvo i čist biti u onoj posjeti prošlog ljeta u Švicarskoj. I zaista kad čovjek pomisli da, jer svi smo to komentarisali kao najbolji seminar ili nešto najbolje što nam se dogodilo ali zaista iskreno, evo sad ponovo zaista sam vrlo prijatno iznenađen da smo ponovili meni se čini takav rezultat u nekom manjem obimu i meni je žao što nisam prošli put bio kad je bila ova tema, ali eto desilo se tako, pošto smo mali Parlament imamo puno obaveza, onda jednostavno ne stižemo svi na sve.

Kad se tiče ove teme ja bih možda imao neko mišljenje koje će se u neku ruku razlikovati od ovih dosadašnjih, ja mislim da nama u BiH treba jedna korjenita promjena ali ne samo Ustava BiH nego i Ustava što nije tema danas. Ali ja mislim da ne mogu ustavi entiteta ostati u formi u kojoj su sada, to vi niste spominjali, naravno kažem to nije tema, ali gledajte BiH je složena država koja se sastoji od dva entiteta. Jedan entitet je RS koja apsolutno centralizira i drugi entitet je Federacija koji je, apsolutno rekao bih, decentraliziran i sastoji se od 10 kantona. I pored toga imamo Distrikt Brčko. I sad, ja mogu razumjeti predstavnika, evo da budem konkretan to što je govorila kolegica Majkić da Srbi kao narod osjećaju strah neki od malverzacije na nivou BiH. Hrvati su svakao u manjini i u Federaciji. Ali šta ćemo sa Bošnjacima i Hrvatima u RS gdje su apsolutna manjina, a tamo je Ustav koji je nastao '92 godine, sad da se ne vraćamo na tu priču, znači u jednom specifičnom periodu. Pa smo imali intervenciju da se dva naroda proglase konstitutivnim narodima u entitetima, što početna varijanta nije predviđala. Dakle imamo izmjenu Ustava tako da su Bošnjaci i Hrvati postali konstitutivni narod u RS, to nisu bili, niti su Srbi bili konstitutivni narod u Federaciji BiH.

E sad, ja mislim da su to stvari koje ne možemo zanemariti i da trebamo kroz reformu Ustava BiH reformisati i ustave entiteta. Po meni su to, to vrijedi zakon spojenih posuda. Jer ako imamo zaštitu mehanizma na nivou BiH i na nivou Federacije, moramo imati zaštitne mehanizme i na nivou RS. Problem je, po mom mišljenju, osnovni što mi ovdje u stvari ne polazimo sa istih početnih pozicija i zbog toga se teško postiže dogovor. I po meni bi trebalo napraviti takve ustave da isti principi vrijede za sve ustave. Znači kakav princip vrijedi za državu BiH, taj princip ili način donošenja odluka, treba da vrijedi i za Federaciju i za RS. A

koji je to najbolji princip, najbolji mehanizam, to treba da razgovaramo. Ako je to taj koji je u RS, ja mislim da nije, onda taj treba da vrijedi za sve nivo vlasti i obratno. I ja mislim ako tu priču ne otvorimo teško ćemo napraviti rezultat.

Zahvaljujem.

DR FLORIAN BIEBER

Samo vrlo kratko,

Mislim slažem se naravno da taj proces ustavne promjene u entitetima '92 godine nikad nije završeno do kraja, na kraju je bila odluka OHR-a, nije bio donesen u parlamentima u Federaciji u RS. U tom smislu slažem se da postoje potrebe za ustavne reforme, kao što sam rekao to je neki proces koji nikad se neće završiti u tom smislu da ustavne promjene su stalni proces. Sad što društvo će se promijeniti i onda potrebe tog društva će se promijeniti. U tom smislu jeste to složeno pitanje. Ali sa druge strane naravno teško će biti da se pravi jedan dogovor na svim nivoima vlasti. Onda naravno postoji problem kantona i ustava kantona, i postoji kako funkcioniše Brčko. U tom smislu cijela državna struktura ima na svim nivoima potrebe za promjene institucionalne strukture. Ali ja mislim da to je vjerovatno neki proces koji je dugoročan proces i koji ide korak po korak. Ja mislim da je najvažnije ako počnu neke ustavne promjene i ako postoji saglasnost o nekim ustavnim promjenama. To je takođe neki način na koji može da se poboljša povjerenje u sistemu i način saradnje, zato što naravno ako vi imate utisak da možete da promijenite Ustav, da li to na entitetskom nivou ili na nivou BiH, onda to znači da postoji neka mogućnost da se nađe neki kompromis i da se nađu neka bolja institucionalna rješenja. I to je do neke mjere možda i važnije nego suština te reforme. Mislim samo da se vrati neko povjerenje u institucionalnoj saradnji, to je možda najvažniji korak. I u tom smislu ja mislim da to je možda nešto manje ambicioznije i realnije, ali to može da krene neki proces spremnost da se govori o tim pitanjima, da se to ne vidi nešto pod prijetnjom da mora nešto hitno to sutra promijeniti, ali da se otvori to pitanje na neki realan i miran način i da se to ne vidi kao neko sredstvo koje će dobiti izbore, ali dugoročni da se diskutuje o tome. Razumijem da je često vrlo teško, ali sa druge strane ja mislim da postoji taj forum i naravno viste na najboljem mjestu da se to razgovara u Parlamentu, to i jeste mjesto u kome da se to, nije u nekoj vojničkoj bazi ni kod vođe političke stranke, ali zastupnici koji su odgovorni za to pitanje i da to je neki proces koji je trajno i da se to vidi kao nešto da se mora razgovarati o tome bez pritisaka da se nađe rješenje u roku od 24 sata.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Gospodin Džafervović, pa gospodin Jović, onda gospodin Marko, gospodin Koprivica.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Hvala Vam lijepo profesore, prije svega hvala Vam na ovoj prezentaciji, na ovom izlaganju,

Ja nažalost nisam imao sreću da pratim Vašu prezentaciju u potpunosti bili smo zadevarani ovom konferencijom za mediju, ali evo imam prezentaciju kod sebe i ja ću je brižljivo izučiti, odnosno zapravo već sam prešao i mislim da sam shvatio suštinu prezentacije. Ja mislim da je najveća vrijednost ove inicijative, to ponavljam, stalno

ponavljam, i ovom ću prilikom kazati, inicijative koja dolazi od Švicarske da se razgovara, o svemu da se razgovara. I u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva da se razgovara. Počev od lokalne zajednice, pa evo do nas ovdje u Parlamentu i o svim temama. I da se prilikom tog razgovara slobodno iznose mišljenja. I u tom kontekstu ja i ovo današnje izlaganje koje ste Vi ovdje iznijeli razumijevam kao izlaganje slobodnog intelektualca koji je sagledao situaciju u BiH i koji želi da ova zemlja, što je moguće bolje funkcioniра, iznio jedno svoje razmišljanje. Možemo se, neki složiti, neki se mogu ne složiti, ali to je to. Ali mislim da niko ne treba da govori da će ove zemlje biti ili je neće biti, bit će ove zemlje uvijek i nas u njoj zajedno sa njom, to neka bude jasno svima. I nije mi drago kad tako nešto čujem. Mi treba da govorimo argumentima i da nam argumenti zapravo, snaga argumenta bude ključna stvar u našim diskusijama, a ne argument snage ili mišića, kako je neko govorio ovdje. Mislim da to ne bi smjelo da bude nikako.

Zato se ja Vama zahvaljujem na ovom izlaganju. Iz ovoga vidim da ste Vi prezentirali nekoliko modela, komparativno pravno, uporedno pravno. Model Sjeverne Irske, Belgije, Njemačke, Makedonije, dakle ušli ste i u susjedstvo ovdje i koliko ja vidim iz ovih modela, ali koliko znam i Švicarski model, nikome nije dato apsolutno pravo da sam, isključivo sam, ni u jednom od ovih modela može da blokira neki proces. Ja sam recimo bio u Bundesratu u Njemačkoj, tamo su pokrajine predstavljene tako kako su predstavljene i nema ni jedna pokrajina pravo da blokira cijelu Njemačku. Nema ni jedan kanton pravo u Švicarskoj da blokira cijelu Švicarsku. U Sjevernoj Irskoj ni jedna vjerska grupa nema neograničeno pravo da blokira kompletnu Irsku, postoje određene većine. U Makedoniji postoji pravo da se blokira, ali u precizno određenim oblastima jezik, kultura, itd.

Moje pitanje glasi, dakle Vi ste izučili ovo sve skupa – Postoji li igdje na svijetu ikome dato pravo da može sam da blokira sve ostale?

Meni se čini, ovo je dakle moje mišljenje, da entitetsko glasanje u BiH, zbog toga što nije realiziran Aneks VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u cijelosti. Da je on realiziran mi ne bismo mogli govoriti o entitetskom glasanju koje je jednako etničkom glasanju. Ono je danas nažalost to. I to je dodatni problem entitetskog glasanja u BiH. Da je realiziran Aneks VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, mi bismo iz cijele BiH, dakle iz cijele BiH, imali multietničke delegacije u Domu naroda, imali u Predstavničkom domu i ne bismo imali ovu vrstu problema.

Dakle, ja bih Vas zamolio da mi sa jedne strane, koliko je moguće, date dakle komentar ovoga – Da li postoji igdje na svijetu model gdje se nekom daje ekskluzivno pravo da može da blokira sve ostale? Jer kako god govorimo o tome da ne treba majorizirati i ja sam protiv majorizacije bilo koga nad bilo kome, isto tako moramo voditi računa da niko u rukama ne može imati mehanizam da blokira sve ostale. Dakle ovo je, mora se naći dakle sredina između toga. To je dakle jedna stvar.

I druga stvar, primijenjeno na bosanskohercegovačke prilike – Da li možete nešto kazati o odnosu entitetskog glasanja i etničkog zapravo glasanja u BiH zbog nerealizacije Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma?

Toliko, hvala Vam.

DUŠANKA MAJKIĆ

Oprostite molim vas da Džaferoviću postavim, samo da odgovorite – Postoji li i jedna zemlja na svijetu u kojoj zakoni mogu dolaziti mimo Ustava, dakle protivustavno, protivustavni zakoni koji nisu u skladu sa ustavima entiteta? E u kontekstu njegovog pitanja, da li se može blokirati ili nešto, ja isto tako tražim odgovor – da li se mogu uopšte u parlamentarnu proceduru ponuditi zakoni koji su mimo Ustava?

DR DANIEL BOCHSLER

Dobro, prvo naravno odgovor na prvo pitanje. Naravno da je problem u BiH je specifično u smislu da postoje samo dva entiteta. U tom smislu je naravno drugačija od Švajcarske gdje imate više od 20 kantona. U tom smislu naravno ne možete uporediti jednu sa drugom zato što jedan kanton u Švajcarskoj je mnogo manji i nije polovina države. U tom smislu je logično da, ne može da se kaže pa dva entiteta imaju i dovoljno da se, mislim u tom smislu jedan je broj i to otežava situaciju i ima vani broj zemlje u svijetu koji postoji samo dvije jedinice teritorijalne. I u Belgiji postoje tri. I to olakšava neke stvari zato što naravno ako imate samo dvije jedan je dovoljno da se nešto blokira. Ali sa druge strane ako gledate što se tiče neki način, možda ne blokada, ali da postoji potreba za veći stepen saglasnosti oko nekih odluka, postoji to u drugim zemljama. U Sjevernoj Irskoj npr. za neke zakone koji su u posebnom interesu obadvije grupacije, postoji ta velika većina. Znači mora da bude sveukupna većina od 60% poslanika i 40% iz obadvije grupe, znači ... grupa i katolička grupa moraju da daju saglasnost. Znači u tom smislu to je slično tog sistema da postoji neka specijalna većina koja je potrebna, ali naravno to je potrebno za posebne zakone koji utiče organizacija Sjeverne Irske i za posebne važne zakone. Znači to ne važi za sve zakone koji se donose zato što, onda bi bilo teško da se donese ikakav zakon u Sjevernoj Irskoj.

I postoji mogućnost da se pokrene neka procedura da ta većina će biti potrebna. Znači to je, ako 30%, 8 poslanika pokrene tu proceduru da se mora donijeti taj zakon po tom većinom, onda mora da se donese po toj većini. Ali opet je to, to sam htio da kažem da postoje vrlo slični mehanizmi ali postoji, oni olakšavaju da se i zaštiti a sa druge strane i donese neka odluka i to je taj kompromis ili taj prostor u kom možemo da nađemo rješenje.

Što se tiče drugog pitanja oko Aneksa VII i naravno da, to sam i spomenuo, naravno da u BiH postoji situacija da entitetsko glasanje uglavnom je zaštita interesa konstitutivnih naroda u BiH. Znači to je glavni interes i onda naravno da postoji, zbog entitetskog glasanja olakšava Srbima u BiH da se blokira ili da se zaustavi neko donošenje zakona, nego drugim konstitutivnim narodima.

DUŠANKA MAJKIĆ

I obratno isto.

DR DANIEL BOCHSLER

Ne, ne, ali mislim u smislu što se tiče Federacije BiH, nije tako jednostavno da u tom principu treba saglasnost dva konstitutivna naroda ili bošnjački narod može da blokira neki zakon, ali hrvatski narod u BiH ne može preko entitetskog glasanja da zaustavi proces. U tom

smislu nije to ravnopravno do te mjere. Naravno ravnopravan u smislu entiteta, ali naravno obadva entiteta nisu isti u načinu funkcionisanja. I to naravno moramo da uzmemo u obzir.

Što se tiče vašeg pitanja vezano, naravno da uglavnom ne smije da se smatra zakoni koji nisu u skladu sa Ustavom. Ali to je kratak odgovor tu ste u pravu. Drugi problem, naravno da imamo trenutni Ustav kako stoji na papiru, Dejtonski Ustav, koji nije u skladu sa realnosti u BiH. I to vi sigurno se slažete s time da ima dosta objašnjenja što se tiče npr. odbrana, gdje je Predsjedništvo ima.

DUŠANKA MAJKIĆ

Dogovorili smo se.

DR DANIEL BOCHSLER

Da, da, zbog toga kažem postoji dosta stvari koje stoje u Ustavu koje su u tom smislu, naravno jedina logična rješenja bi bilo da se Ustav uskladi bar sa realnosti kako postoji u BiH. I u tom smislu zbog toga postoje ti problemi da Ustav nije ažuriran na način kako treba da bude ažurirano. I ako bi to bio slučaj onda bi bilo mnogo lakše da se riješi taj problem.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo.

Znači gospodin Marko je sada na listi i onda gospodin Koprivica.

Oprostite izvinjavam se, Vi ste bili prije, da zaboravio sam, gospodin Jović.

MARKO (?)

Zahvaljujem prije svega Švicarskoj ambasadi što sam imao čast sudjelovati na jednoj sesiji već prošle godine i takođe ambasadoru gospodinu Lenzu koji se stvarno potrudio da i ova prezentacija uz uvažene profesore, bude na jednoj visokoj razini.

Slušajući vaše izlaganje i komentare i diskusije, kako za prethodnu tako i za ovu točku, bila je zastupljena forma, ali se dosta bježalo od suštinskih problema. Mi možemo nešto lijepo napisati, neki lijep zakon, lijep Ustav, međutim ukoliko se u stvarnosti u suštini odudara od istinske primjene istog na terenu, onda nema tu neke sreće i ne mogu biti svi zadovoljni. Ukoliko postoji jedna dobra namjera da svi u ovoj državi u BiH budu zadovoljni, jednakopravni i da mogu naći svoj kutak sreće i prava u ovim institucijama kroz Ustav i sve to, onda će biti ovdje napretka.

Kada se mjeri demokratičnost neke države, obično se ona mjeri po pravima nacionalnih manjina. Kolika prava imaju nacionalne manjine u toj državi tolika je razina i demokracije u toj državi i zastupljena formalno a i u praksi. Kada je u pitanju BiH, vidjelo se iz diskusija prethodnih kolega da je ovdje došlo do teza da li je to entitetsko, da li je to etničko glasovanje i ko u tim svim kombinacijama je zakinut, odnosno oštećen. Znači svi su konstatirali da je to hrvatski narod. Znači nema niti jedan mehanizam ovdje da bude uvaženo njegovo mišljenje, kako kroz izbor člana Predsjedništva, znači može ga drugi birati u ime hrvatskog naroda, tako isto kroz ovaj sada kad gledamo u samom Parlamentu, kako na razini

Federacije kada i glasovanjem mogu biti preglasani, tako isto na razini države. Znači nema jednostavno mehanizama. Kolega ovdje je predložio jedno rješenje kroz Dom naroda gdje bi faktički i hrvatski narod kroz taj model dobio mogućnost jednog etničkog glasovanja da se uvaži tu, nešto paralelno i slično kao što ima srpski narod mogućnost zaštite kroz entitetsko glasovanje. Znači tu se provlače te dvije teze etničko, entitetsko i normalno na razini države kada se gleda sa druge strane, tu je strah od jedne dominacije, asimilacije.

Tako da normalno kad gledamo stanje kako jeste postavljeno, nekome Dejton itekako odgovara. Znači ima ipak neku sigurnost. Kada gledamo najbrojniji narod, normalno nije možda ni zadovoljan tim rješenjem. Možda želi neku građansku opciju, želi još veću dominaciju. A kad gledamo isto tako najmalobrojniji narod, znači traži neko rješenje gdje bi mogao imati i štititi svoje interese. Kako, evo kroz izbor člana Predsjedništva, tako isto kroz odluke, opet se vraćam i na razini i Federacije a i tako na razini države ovdje u oba doma državnog Parlamenta. Vitalni nacionalni interes proforme postoji i on traje do Ustavnog suda. U Ustavnom sudu se završava tu priča. Nije definirano šta je tu vitalni nacionalni interes i sada je stvar sudca hoće li odrediti je li to ili nije. Znači i taj mehanizam se tu zaustavlja.

I zato ovdje, ukoliko postoji dobra namjera svih političkih subjekata, da se donese neko sretno rješenje koje će zadovoljiti sve ovdje u ovoj državi, onda tu mora biti nekih kompromisa, onda tu mora biti prije svega uvažavanje konstitutivnih naroda, a tek onda da mi pričamo ovdje o uvažavanju nacionalnih manjina. Tako da gledajući ove modele koje sam i proučavao za sve ove države koje su ovdje pomenute, postoje neke konsijacije koje se mogu i primijeniti na naš ovdje model i može znači, ali ukoliko bude postojala dobra volja. S obzirom da je kratko vrijeme pred ove izbore i da nam nalaže i presuda iz Strazbura da se provedu neke izmjene ustavne sa Izbornog zakona, pitam se da li će one biti suštinske, da li će se nešto desiti ili će biti čista proforma koja će navodno nekome dati pravo da se kandidira, odnosno da nikad ne bude izabran. Ili će možda neko uzeti za pravo da manipulira s time ko ima brojčano više biračko tijelo, tako što je bilo u prethodnom izlaganju prethodnog profesora, što je rečeno nek se proširi na model 5, onda normalno znaće kome će pripasti po jedno, a ko će onda u mutnome kroz razne manipulacije uloviti ta druga dva člana Predsjedništva.

Mislim da ovdje trebamo biti iskreni, dobronamjerni i težiti kroz neka kompromisna rješenja i onda se može i naći neko rješenje koje će zadovoljiti sve. U protivnom ovako se možemo sastajati i pričati i može se održati nekoliko i sjednica i parlamenata, ali bez te dobre namjere i dobre volje, znači jer ja ne vidim da jedni druge uopće uvažavamo i cijenimo ukoliko nismo spremni na te kompromise.

Hvala.

DR NENAD STANKOVIĆ

Hvala Vam.

Znači gospodine Joviću, na Vama je.

IVO MIRO JOVIĆ

Pa dobro, uglavnom naše diskusije idu u onom smjeru konstatiranja aktualnog stanja i to aktualno stanje kako se reflektira na pravdu, kako na nefunkcionalnost ili funkcionalnost i na onaj dio ili segment koji se zove „jeftina ili skupa administracija ili država“. Najveća vrijednost ovih susreta, kako ih ja osjećam, jeste u tom da su ovo bile tabu teme. Znači mi 10 godina smo imali na 200 ili više ljudi koji bi progovorili o ovim temama, bili su na neki način estradiktirani iz društvene zajednice. I da će ove teme doći ovdje u ovaj Visoki dom, odnosno u naš Parlament i da se slobodno može o njima raspravljati su predmet rasprave, to je najveća za sada vrijednost. 15 godina ove teme nisu rađene i malo bih rekao čudnim, ali napravili ste jednu analizu jednog slajda koji sam za sebe ogromno govori.

IVO MIRO JOVIĆ

Mi smo 2001. godine dobili Alijansu na vlasti, bez sudjelovanja predstavnika hrvatskog naroda kojega je izabrao biračko tijelo Hrvata, 2001. Dvije, prvu i drugu godinu i treću, po ovoj analizi koju ste vi napravili, ali ne evo imamo tu analizu, to je, jako je važno da je ona analiza i da je nama predočeno na ovom skupu, kada se mislilo da oni bezbojni, bez mirisa i boje, mogu napraviti društvenu zajednicu vrlo funkcionalnu, jeftinu i da će dat prosperitet. A vidite rezultate, najmanja produkcija od rata, od formiranja Parlamenta u tim godinama bila, pod produkcijom podrazumijevam donesene zakone, najmanja. Što je uradio OHR dva puta više nametnuo zakona nego u drugim godinama kad su bili narodnosne stranke na vlasti. I interesantno, prvo što je najmanje produkcija u Parlamentu, najveće OHR donio zakona i najveći broj zakona srušenih po osnovu entitetskog glasovanja, u to vrijeme.

Zašto sam htio ovu konstataciju iznijeti sad? Iz razloga, da što je moguće prije shvatimo da upravo kroz ovakve oblike rada, međusobnog sučeljavanja, informiranja, moguće je, iznoseći sve čisto ispred nas, nalaziti načina kako prevazilaziti aktualne probleme. Stalno mi pada na pamet i na svakom skupu slične teme iznijeti, dvije zemlje koje su bile odvojene u savezu zemalja Njemačke, Baden i Vitenberg, bile su najsiromašnije do '54. godine, najsiromašniji dio Njemačke. I '54. godine upravo radi svoje sirotinje stvorili su jednu zajednicu i radi pravednih rješenja, danas je to najprosperitetnija i najbogatija, najbogatiji prostor Njemačke. Ja ću vam reći 2007. godine 104 milijarde eura ostatak dohotka, žargonom ekonomije, 104 milijarde, ne znaju kudće s novcem. Ali kad dođete u parlament, ima redosljed služenja vina, ako je bijelo iz Badena, nužno je crno iz Vitenberga, a ne odlučivanje u parlamentu, do koje osjetljivosti je filigranskom preciznošću učinjeno jednakopravnost Badena i Vitenberga.

Mi nemamo ni šanse da jedni druge čujemo, jer sve što dolazi, od onog drugog je ekstremno, neprijamčljivo, ne nismo ga ni saslušali još i zato je dobro, a vjerujte od '99. bar dvadeset puta imao sam prigodu govoriti, da iskustva evropskih zemalja, teško mi možemo prihvatiti, jer ni po čem čini mi se SAD ne može nama biti uzorom. Ali procese BiH i njenih naroda koje je, svaki proces koji je zahvaćao Evropu, zahvaćao je i nas ovdje, mi smo, često smo bili u žiži a ne na periferiji. Zato iskustvo evropskih zemalja tipa Belgije i Švicarske su dobro došla.

I iz ovih radionica ako ništa barem bogato iskustvo nosimo mi koji smo tu, da možemo progresijom govoriti o onome što nam je bilo nepoznato, jer ne možemo reći da je nama, da su rješenja tih zemalja, mi smo ih globalno znali, al na ovako jedan precizan način koje dobijamo od uvaženih, eminentnih stručnjaka mi to nismo, nismo znali. Istina je i to da oni, vidite kroz predavanja ostavljaju nas u dilemama, ali samo kroz nijanse i detalje. Može ovdje biti i varnica, frustrirajućih nastupa i td. ali nisu oni generalne prirode. I raduje me što i u ovakvoj atmosferi na sve ponuđeno ima varnica, ali su korisne, bar i rekao sam znamo što mislimo.

Ja imam i prijedlog, mi smo zemlja sa njamanjim Parlamentom u Evropi. Andora ima više, čini mi se 9 ljudi više neg mi, zemlja post rata, zemlja neuređena i zemlja hoće u Evropu. 150 tisuća stranica evo čekamo taj prijevod ili će nam Republika Hrvatska darovat prijevode, ako htjednemo to koristiti, prilagodbe zakona, podzakonskih akata i svih drugih što ih nazivamo legislativom, za primjeniti kako bi smo ostvarili željeni cilj, a svi smo se za njega opredjelili, ulaska u Evropu. I imate sad najmanji parlament i onda ja sam na naslovnica, jer sam u šest povjerenstava, za Ustav, evropske integracije, ljudska prava, ekonomija i razvoj, NATO pakt i td. nema te,

_____ (?)
/nije uključen mikrofon/

IVO MIRO JOVIĆ

Nema te, da bravo, znači nema te glave tako ekspertne, ja mogu samo glumit, al tako i kolege, dok drugi parlamenti imaju jednog ili dva. Gdje je rješenje? Mi moramo kapacitirati naš Parlament i onaj što se zove Zastupnički i onaj Dom naroda. A zašto sam to rekao? Iz razloga, vidite što može dati jedna mala radionica, ja bih rekao, jedan mali, uvijek mora biti prvi korak. Evo mi smo uz pomoć prijatelja iz Švicarske godinu i pol ili dvije već, međusobno se informiramo, tražimo, iznalazimo i mogu vam reć da sam ja i oduševljen klimom, koliko god mi bili međusobno sučeljeni u iznalaženju rješenja za pravdeniju, funkcionalniju i jeftiniju državu, mi čini mi se, pomalo dolazimo do spoznaja koji su to sljedeći koraci što bi trebalo raditi. I kako imamo mal taj kapacitet, tamo gdje bi se ova pitanja trebala rješavati, po meni je to jedino parlament, istina nitko ne spori susrete i prvake stranačke i iznalaženje načina i rješenja, dogovaranje i td. Ali ova problematika se rješava u parlamentu. Kad bi smo mi mimo parlamenta oformili ustavotvornu skupštinu ili parlament ili sabor ili pojma nemam kako bi se nazvao, u kojeme bi imali legitimitet i legalitet donošenjem zakona u parlamentarnoj proceduri o oformljenju ustavotvorne skupštine i kad bi bila to samo zadaća tog dijela parlamenta, ljudi iz nevladinog sektora i ljudi sa katedre, znači znanstvenika Ustavnog prava i da se bave samo im tim, iako i nužno bi bilo da imaju status parlamentarca sa istim pravima i jednom obvezom, ista prava ali jedna obveza, a to je, uraditi Ustav. Ne prejudicirajući koliko će se to duboko ići u izmjene i promjene i taj dio, ali napraviti pravedniju, funkcionalniju i jeftiniju državu, to bi morao biti cilj.

I mislim da bez tog, vidite nas je mal broj ovdje parlamentaraca, kad iziđemo onda čekaju nas ujutro sljedeće obveze. Sutra je zasjedanje tamo je 30 točaka, preksutra je

zasjedanje nekog povjerenstva, koliko može odvojiti vremena parlamentarac i raditi onu ključnu stvar, osnovni dokument države koji se zove Ustav.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Ko bi birao ...

IVO MIRO JOVIĆ

Parlament bi donio zakon, postotak za koji se odredi ko zakon, bio bi aktualnog parlamenta u određenom postotku, a postotci bi bili znanstvenika i nevladinog sektora.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Ne bi kao u Ženevi narod birao ustavotvornu skupštinu, nego bi, mislim da ovaj Parlament izabere ustavotvornu skupštinu.

IVO MIRO JOVIĆ

Jeste, evo pa mi smo čuli znači iskustvo koje je imala Ženeva, Ja ne znam jesam li ja dobro čuo, profesor Stojanoviću 150 godina nije bilo, nije moguće bilo donijeti taku jednu generalnu izmjenju il sam krivo razumio. Ali i 15 godina je puno koliko mi imamo, da se ne dogovori o izmjeni Ustava, al kad je na, oformljena ustavotvorna skupština za dvije godine je ona imala na stolu i Ustav je bez problema usvojen. Može, može.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Prvi put se iznosi ovo ovdje, ovo smo mi čuli u Ženevi, dakle ovo je ženevski model, samo Ženevi su bili izbori, gdje narod je izabrao ustavotvornu skupštinu i ima ona, ona priprema Ustav godinu dana,

IVO MIRO JOVIĆ

A ova radi svoj posao postojeći.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Biraju posebno ovu redovnu koja radi svoj posao, to je dakle jedno pitanje. A drugo pitanje, sad ovaj ti predlažeš da naš Parlament izabere dakle tu

IVO MIRO JOVIĆ

Dio, postotak, za koji se odredimo kroz zakon, dio kroz ona, pa evo sad biramo neke ljude iz znanstvenog kruga, Šefik. Ispričavam se što se izravno obraćam, znači

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

I ja se tebi obraćam, pričamo.

IVO MIRO JOVIĆ

Znači iz onog dijela, ako sad možemo za neke agencije, direkcije birati iz nevladinog sektora i znanstvenike, onda je moguće i na takav način odabrati ljude kompetentne koji bi mogli biti i dobili bi status, jel to da se opredijelimo za 14 ljudi, za 27, to je sad manje važno. Ali bi bilo jedno jedino pitanje to je donošenje i zato bi se zvalo ustavotvorna skupština. I ono što oni odluče, to bi bilo samo izneseno na parlament kao odluka.

DR NENAD STANKOVIĆ

Hvala, hvala lijepo.

Privodimo polako kraju našu radionicu, imam još gospodin Koprivica mi se bio javio za riječ.

Izvolite.

ZORAN KOPRIVICA

Zahvaljujem gospodine predsjedavajući.

Obzirom da smo izgubili dosta vremena i potrošili dosta vremena po, i po ovom pitanju, pitanju entitetskog glasanja, sigurno ovaj, da bi se detaljnije uključio u ovu raspravu, u diskusiju po ovom pitanju, potrebno je i malo više vremena, međutim ja ću samo kratko istaći poentu ono glavno što mislim reći po ovom pitanju.

Kao što znamo u BiH u proceduri donošenja zakonskih propisa u 95% slučajeva predlagač je Vijeće ministara. Znači, jedna činjenica koja je nesporna, koju ovaj, svi ovdje koji sjedimo znamo. U toj proceduri kada se utvrđuje prijedlog zakonskog teksta, nije bitno o kom je zakonu riječ, ovaj, vrlo često se na sjednicama Vijeća ministara dešava ono što niko ne želi, a to je preglasavanje o kome smo evo ovdje dosta govorili. Dakle, utvrdi se prijedlog zakonskog teksta o kome su ministri iz reda jednog naroda, drugog ili trećeg vrlo često preglasani. I onda dolazimo da se po automatizmu, po našim poslovnicima, naravno i po ustavnim odredbama, ovaj, ti propisi dalje nalaze u proceduri prvo na Predstavničkom domu, kasnije na Domu naroda, ovaj, takvi kakvi jesu. Mislim da bi u ovoj situaciji sa ovakvim ustavnim rješenjem i sa ovakvom situacijom i odnosom političkih snaga u BiH, sa ovakvim nasljeđem, sa ovakvim kako bih rekao, neko reče izgubljenim povjerenjem, međunacionalnim odnosima i svim ostalim što tereti BiH. Možda jedno od rješenja moglo biti da se formira jedna posebna ili komisija ili da to bude, recimo, Zajednički kolegij koji bi prije nego zakon uđe u dalju parlamentarnu proceduru i na jednom i na drugom domu bio predmet eventualnog usaglašavanja. I onda mnoga od ovih pitanja kada je riječ o entitetskom glasanju ne bi bila možda predmet i ne bi smo imali cifru koja se ovdje pominje od nekih 260 zakona koji su navodno pali zbog nedostatka tog entitetskog glasa. Ja se dakle, u tom smislu ovaj, bih dao taj konkretan prijedlog, mislim da je to jedini put, BiH je zemlja kompromisa, zemlja u kojoj se jedino tim načinom dogovaranjem, razgovaranjem mogu tražiti i iznalaziti

rješenja, svako nametanje rješenja bilo koga, bilo kome, jednostavno nije dobro za BiH i tu je ključni problem i tu je problem o kome mi govorimo, problem entitetskog glasanja.

Dakle, pored ovog prijedloga da se u procedurama obavezno uvede tamo gdje postoji ovaj, u startu gdje znamo da ne, da će doći do ovih problema vezano za entitetski glas, entitetsko glasanje uvede ta, ova komisija koja bi ili Zajednički kolegij koji bi prije pustanja zakona na Predstavnički dom usaglasio pojedine sporne članove, da ne bi kompletan zakona doživio sudbinu koju vrlo često iz tih razloga doživljava. A svi smo svjesni i svi znamo u proceduri da je onaj član ovakav, a ne ovakav, zakon prolazi. Nije li nekad bolje rješenje da taj član ne postoji nikako, da ga ne pominjemo i da dođemo do rješenja, da imamo kakav takav zakon, bolje je nego nikakav i ne bi se onda ove, ove analize koje se ovdje pojavljuju sa 260 zakona koji su pali u tom smislu, ovaj, uopšte pojavljivale. Bi, ali ne bi u tolikoj mjeri, značajno manjoj mjeri. Što se tiče entitetskog glasanja, kako neko reče maločas u komentaru, mislim da je u ovom trenutku u BiH ovo, u ovoj situaciji zaista jedan ključni, od osnova na kojima, jednostavno temelja na kojima je BiH koncipirana kao složena država ravnopravnih naroda i njena jedina budućnost upravo to entitetsko glasanje. Kakva forma, koja forma, koji mehanizmi zaštite, to su brojna pitanja koja se u kratkom vremenu ne mogu zaista ovaj, niti posebno razmatrati, niti ću ja dati sebi ovaj, sad niti imam priliku da o tome detaljnije govorim.

Mislim da prije ulaska u jedne značajnije ustavne promjene, ponoviću ono maloprije, ovoj zemlji ostaje ili da se odlože izbori za godinu dana, ako se insistira i želi ući u neku priču o značajnijim ustavnim promjenama u smislu izmjene i Ustava i Izbornog zakona, jedno rješenje. Ili drugo rešenje da se jednostavno u skladu sa ovom presudom Evropskog suda u nekom kraćem periodu koji nam je ostao, izvrše i te elementarne izmjene koje nalaže ta presuda. Svako drugo razmišljanje jednostavno u BiH bilo kakvim, ishitrenim potezima, bilo kakvim potezima u smislu ukidanja entitetskog glasanja koje je garancija ravnopravnosti naroda u BiH, u ovom trenutku ne bi bilo dobro za BiH i mislim da bi onaj ko bi tako nešto pokušao, nanio najveće zlo svim narodima u BiH.

Zahvaljujem se.

DR NENAD STANKOVIĆ

Hvala Vam lijepa.

Sad predlažem, pošto je pet do pet i rekli smo da, da u pet završavamo, još završni komentar profesora Biebera i onda ću ja da završim radionicu.

DR FLORIAN BIEBER

Hvala na to, da, nisam znao, ne nisam znao za to, ali pa vrlo kratko mislim, ja sam, mnogo sam zahvalan za vaše komentare i ja mislim da to je i pogotovo ovaj posljednji komentar npr. šta se tiče neka vrsta komisije, mislim to je, na tom pravcu vredi razmišljati i o tom, u smislu šta su ti mehanizmi da se prelazi neki blokade i koje su, koje su, koje nisu nikom ni ničijem interesu da se blokira neki zakon i kako može da se, da se prođe kroz toga, kroz neki nove institucionalne konstrukcije koje nisu ogromne promene celog Ustava, ali koje su pragmatični, ili koji mogu da utiče na funkcioniranje sistema, parlamentarnog sistema u BiH. Ja mislim da je, da je naravno prostor, a to jeste, da postoji potreba u dalje

razgovore, mislim to je sad, imamo, imali imali smo 45 minuta da razgovaramo o tome, to je kratak period i u tom smislu za to je potrebno da, mislim ja i neki drugi kolege ili iz vani mogu da daju neke ideje, ali naravno to je najvažnije da vi imate tu diskusiju i šire diskusije i da se iz toga dolazi neki ideje. I da budu otvorene u smislu da ne budu ograničen, ali da ta diskusija može da govori o nakom kompromisa, koje može da, zato što postoji neki zajednički interes. Postoji interes da se usvoje neki zakoni zato što to je deo procesa, proširenje, mislim deo člansta EU, znači u tom smislu postoji ta zajednička potreba u kom postoji potreba i mogućnosti da se, da se nađe neki možda bolji institucionalno rješenje za te specifične pitanje. I ja mislim da, šta smo vidjeli u diskusijama i meni je baš drago da sam vidio da postoji prostor za te diskusije. I naravno niko ne bi tvrdio, to se može znači vrlo brzo, mislim i u Belgiji to je dugo trajala i u Švajcarskoj i u drugim zemljama to je proces. I, ali proces je vrlo važan i u tom smislu ja mislim da to možda jedan početak, jedan deo tog procesa ali ja se nadam da će se nastaviti.

DR NENAD STOJANOVIĆ

Hvala lijepo.

Ja bih zaista želio u ime i Ambasade Švajcarske i Ureda Švicarskog za saradnju i kooperaciju bih zahvalio kao prvo Danielu Bochsler i Florijanu Bieberu što su našli vremena da učestvuju na ovoj radionici da izlože njihova razmišljanja, ideje i da s vama to diskutuju. Želim još podvući za kraj da mi unutar ovoga projekta ostajemo i dalje jako, kako bih rekao, otvoreni prema vašim sugestijama, prijedlozima, ako vam treba ekspertiza u bilo kojoj oblasti, ovih eto reformi, u kojima se sad nalazite, mi smo vrlo rado na raspolaganju da ponovo organizujemo ovakvu radionicu. Znači sa te strane zaista se osjećajte, jel uvijek dobro došli. Ja se nadam da će biti, znači, još mogućnosti ovakve saradnje i ubuduće.

Hvala još jedanput.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Hvala vam još jedanputa, hvala vam velika. I to je sve što ja mogu u ovom trenutku da kažem. Mi smo bogatiji nakon ovih izlaganja. Nastavićemo sa ovom saradnjom, mi smo u kontaktu i sa Agencijom za razvoj i sa Ambasdom i mi ćemo koristiti ove mogućnosti.

Hvala vam lijepo.

IVO MIRO JOVIĆ

S moje strane također. Ne mogu a ne naglasiti sa koliko pripremljenosti i koliko stručnosti, koliko suosjećanja, da ovdje procesi krenu nabolje, vi ste danas to nama prezentirali. Doista se zahvaljujemo, a imamo pravo, je li tako gospon Džaferović, pozvati sviju na večeru kad smo zaslužili.

_____ (?)
Kad je to?

IVO MIRO JOVIĆ

Sad odma u 17:00, u Vip salonu. Sve pozivamo.

